

PARTICIPATIE MET BEHULP VAN HET (LOKALE) NETWERK

Onderzoek naar de rol van netwerkkenmerken bij
de toegang tot informele hulp

Carleen Frankenmolen

Juni, 2014

“Independence” ... [is] middle-class blasphemy. We are all dependent on one another, every soul of us on earth. ~G.B. Shaw, Pygmalion, 1912

Carleen Frankenmolen
Studentnummer: 3690687

Utrecht, juni 2014

Universiteit Utrecht
Faculteit: Sociale Wetenschappen
Master: Vraagstukken van Beleid en Organisatie

Universiteit Utrecht
Begeleider: H. Posthumus
Tweede beoordelaar: M. van Schellen

Stichting BuurtWelzijn
Externe begeleider: W. Kroon

Voorwoord

‘We are all dependent on one another, every soul of us on earth’. Zoals het citaat al zegt zijn mensen afhankelijk van elkaar. In de tijd van de individualisering dreigt men dit nog weleens te vergeten. Vanuit mijn interesse in de onderlinge afhankelijkheid tussen mensen en de huidige veranderingen binnen de verzorgingsstaat ben ik tot deze scriptie gekomen.

Voor u ligt mijn scriptie over de invloed van netwerkenmerken op de toegang tot informele hulp. Met veel plezier heb ik de afgelopen 5 maanden aan deze scriptie gewerkt. Uiteraard waren er een aantal knelpunten, zoals het moeizame proces van respondentenwerving. Ook bleek het in het begin lastig om mijn onderzoek op mijn praktijkgerichte stage af te stemmen. Mijn dank gaat vooral uit naar mijn scriptiebegeleider, Hanneke Posthumus, die mij door deze momenten heeft geholpen en mij wat bij wist te sturen wanneer dit nodig was.

Niet alleen heb ik mijn onderzoek bij Stichting BuurtWelzijn uitgevoerd, ook heb ik hier stage gelopen. De kans om mee te werken aan een gloednieuw concept, BuurtWelzijn, was een onvergetelijke ervaring. Niet alleen omdat ik betrokken werd bij alle werkzaamheden, maar ook door de verantwoordelijkheden die aan mij werden toegekend en het vertrouwen dat in mij werd gestoken. Ik wil mijn collega's bedanken voor de hele fijne tijd die ik heb gehad bij BuurtWelzijn.

Carleen Frankenmolen, 28 juni 2014

Abstract

Deze Master Thesis onderzoekt de invloed van netwerkkkenmerken op de toegang tot informele hulp in de context van de wijk Slikkerveen. Recente veranderingen binnen de samenleving maakt de invloed van netwerkkkenmerken op de toegang tot informele hulp een relevant onderwerp. Nederland wordt steeds meer een participatiesamenleving, waarbij wordt uitgegaan van de eigen kracht van de individu die met gebruikelijke hulp, mantelzorg en hulp van andere personen in hun sociale netwerk zo zelfredzaam mogelijk blijven. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Stichting BuurtWelzijn, die met hun project mensen wil ondersteunen bij hun zelfredzaamheid, door het creëren en versterken van het buurtnetwerk. Het doel is om een nulmeting te doen in de pilotwijk Slikkerveen en daarnaast aanbevelingen te doen ten behoeve van het project. Er werd verondersteld dat de netwerkgrootte, de wederkerigheid en de sociale en fysieke afstand tot netwerkkleden, van invloed zijn op de toegang tot informele hulp. Daarnaast werd verondersteld dat de ervaren sociale cohesie en het aantal vrienden en familie in het lokale netwerk van invloed zijn op de toegang tot informele hulp via burens. Deze veronderstellingen zijn getoetst aan de hand van data dat is verzameld via zowel een digitale als fysieke enquête (N=114) onder bewoners van de wijk Slikkerveen. Logistische en multipele regressiemodellen zijn geschat om de data te analyseren. De resultaten laten dat zowel de netwerkgrootte als het lokale netwerk van invloed zijn op de toegang tot informele hulp. Van dit netwerk blijkt men de meeste toegang tot informele hulp via familieleden te krijgen. Wanneer gekeken wordt naar de buurt, dan blijkt de ervaren sociale cohesie van invloed te zijn op de toegang tot informele hulp via burens. Deze resultaten impliceren dat de buurt van belang is bij de toegang tot informele hulp. Toch blijkt de invloed van familieleden het grootst te zijn. Aanbevolen wordt aan BuurtWelzijn om familieleden meer bij het project te betrekken, zodat via hen de toegang tot informele hulp via burens vergroot kan worden.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Abstract	3
1. Inleiding	6
1.1 Achtergrond.....	6
1.2 Doelstelling.....	8
1.3 Vraagstelling	8
1.4 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie.....	8
1.6 Opbouw onderzoek	10
2. Context pilotwijk Slikkerveen.....	11
2.1 Positie Slikkerveen binnen Ridderkerk.....	11
2.2 Fysieke beschrijving van de wijk.....	12
2.3 Sociale beschrijving van de wijk	13
3. Theoretisch kader.....	15
3.1 Informele hulp	15
3.1.1 Wat is informele hulp?	15
3.1.2 Informele hulp als functie van het netwerk	16
3.2 De netwerkkenmerken.....	17
3.2.1 De netwerk grootte	17
3.2.2 De potentie van het sociale netwerk	18
3.3 Belang van de buurt	23
4. Methodologie.....	25
4.1 Verantwoording onderzoeksstrategie.....	25
4.2 Onderzoekspopulatie	25
4.3 Dataverzameling.....	26
4.3.1 Enquête	26
4.3.2 Selectie van respondenten	26
4.3.3 Deskresearch	27
4.4 Operationalisering.....	28
4.4.1 Afhankelijke variabelen	28
4.4.2 Onafhankelijke variabelen.....	30
4.4.3 Controlevariabelen	31
4.5 Verwijdering van respondenten.....	33
4.6 Overzicht van alle variabelen	34
4.7 Analysestrategie	34

4.7.1 Beschrijvende statistiek.....	35
4.7.2 Logistische regressie: toegang informele hulp verklaard.....	35
4.7.3 Multipele regressie: toegang via buren verklaard	36
4.8 Methodologische kwaliteit.....	36
4.8.1 Betrouwbaarheid.....	36
4.8.2 Validiteit	37
5. Resultaten.....	39
5.1 Beschrijvende statistieken.....	39
5.2 Verklarende analyses	40
5.2.1 Toegang tot informele hulp.....	40
5.2.2 Toegang tot informele hulp via buren.....	45
5.2.3 Gevonden relaties	46
6. Conclusie.....	47
6.1 Terugblik.....	47
6.2 Conclusies.....	47
6.3 Discussie	50
6.4 Onderzoeksaanbevelingen	51
7. Beleid	53
7.1 Algemene beleidsaanbevelingen	53
7.2 Beleidsaanbevelingen BuurtWelzijn.....	55
Referenties	56
Appendix 1: Regressietabel wederkerigheid.....	61
Appendix 2: Vragenlijst bewoners Slikkerveer.....	62

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Participatiesamenleving is hét woord van 2013 aldus de bezoekers van het Onze Taal-congres (NRC, 2013b). Niet alleen werd het woord gebruikt in de troonrede van koning Willem Alexander, ook de media worden overspoeld met berichten over de participatiesamenleving. Waar komt dit nou allemaal vandaan? Verschillende berichten melden dat de verzorgingsstaat in Nederland onder druk staat (NRC, 2013a; Z24, 2013). Niet alleen de condities, maar ook de morele overtuigingen die vroeger ten grondslag lagen aan de verzorgingsstaat zijn veranderd. In eerste instantie was de verzorgingsstaat bedoeld om alleen de allerarmsten te ondersteunen en ontstond deze uit ‘nationale solidariteit’ waarbij burgers verantwoordelijk voor elkaar waren (RMO, 2014). Hoewel de verzorgingsstaat ingericht was om een aantal basisvoorzieningen te kunnen garanderen voor de allerarmsten, is dit in de loop der jaren uitgegroeid naar een steeds verdere uitbreiding van de door de overheid gefinancierde goederen en diensten. Deze verdere uitbreiding is veroorzaakt doordat niet alleen de mensen die er behoefte aan hebben gebruik maken van de diensten, maar ook mensen die best zonder kunnen (RMO, 2014). Daarnaast heeft de marktwerking een rol gespeeld bij het onhoudbaar raken van de verzorgingsstaat. Door de marktwerking zijn er steeds meer diensten bijgekomen om zo te proberen tegemoet te komen aan de onverzadigbare wensen van de bevolking. Uiteindelijk bleek de verzorgingsstaat te duur en zou deze mensen slechts passief maken (Tonkens, 2008).

De consequentie van het onhoudbare karakter van de verzorgingsstaat is dat er een verschuiving tussen publiek en privaat optreedt; zaken kunnen niet meer allemaal collectief worden aangepakt, maar moeten meer op individueel niveau worden opgelost (RMO, 2014). Dit maakt een andere manier van denken noodzakelijk, die niet meer uitgaat van collectieve verantwoordelijkheid, maar van individuele verantwoordelijkheid. Hierbij wordt gestart vanuit de individuele burger en zijn eigen vermogens, waarna collectieve voorzieningen bij gebrek aan eigen vermogen hierop kunnen aanvullen. Deze gedachtegang leidt tot het nieuwe uitgangspunt dat de publieke bijdrage een aanvulling is op de private verantwoordelijkheid, en niet andersom (RMO, 2014, P.19).

Het uitgangspunt van de individuele verantwoordelijkheid is precies waar de participatiesamenleving om draait; namelijk het inrichten van een samenleving waarin de burger gestimuleerd wordt zelf verantwoordelijkheid te nemen en geactiveerd wordt een bijdrage te leveren aan maatschappelijke processen (Taalbank, 2013). De eigen kracht en verantwoordelijkheid van burgers moet zo een oplossing bieden aan het onhoudbare karakter van de verzorgingsstaat. Een concrete uiting hiervan is de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo), die sinds 2007 in werking is getreden. De Wmo streeft een aantal maatschappelijke doelen na: de zelfredzaamheid bevorderen, participatie en actief burgerschap vergroten en de sociale samenhang verbeteren (SCP, 2010, p.28). Hiermee is de basis

gelegd voor ondersteuning dichtbij mensen en het versterken van de eigen kracht van de burger. Deze basis is inmiddels uitgebreid met het wetsvoorstel voor de nieuwe Wmo, die op 1 januari 2015 in werking zou moeten treden. Verantwoordelijkheden op het gebied van zorg en ondersteuning komen dan volledig bij gemeenten te liggen. Aangezien de gemeenten voor de uitvoering van deze taken minder geld krijgen dan de centrale overheid had, moet deze ondersteuning efficiënter georganiseerd worden. Daarom wordt uitgegaan van de eigen kracht van de individu die met gebruikelijke hulp, mantelzorg en hulp van andere personen in hun sociale netwerk zo zelfredzaam mogelijk blijven. Hierbij staat maatwerkvoorziening centraal, waar de behoeften, persoonskenmerken en mogelijkheden van een persoon afgestemd worden op het geheel van maatregelen (Memorie van toelichting, 2014).

Door de verschuiving naar een participatiesamenleving zal steeds meer een beroep worden gedaan op het sociale netwerk van individuen. Formele hulp door professionals kan daardoor deels vervangen worden door informele hulp vanuit het netwerk. Informele hulp wordt in dit onderzoek gedefinieerd als: ‘familie, buren, vrienden of kennissen die onbetaald en onverplicht werkzaamheden verrichten voor anderen die fysiek hulp en assistentie kunnen gebruiken’. De definitie van informele hulp wordt in het theoretisch kader nader toegelicht.

Naast het algemene sociale netwerk, worden lokale contacten ook belangrijker bij het bieden van informele hulp. Het lokale netwerk is dichtbij en is daardoor toegankelijker wanneer men hulp nodig heeft. Stichting BuurtWelzijn speelt hier op in en wil mensen ondersteunen bij hun zelfredzaamheid door het creëren en versterken van het buurtnetwerk. Het uitgangspunt is om mensen te verbinden in één buurt en daarmee de sociale cohesie in de buurt te vergroten. Zo worden lokale contacten versterkt, waardoor men meer een beroep kan doen op hun lokale netwerk als het gaat om informele hulp. BuurtWelzijn realiseert dit door middel van een online sociaal platform voor mensen uit een buurt. Via een website en apps verbindt BuurtWelzijn buurtbewoners met elkaar, doordat zij hulp aan elkaar kunnen vragen en aanbieden. Op deze manier wordt het toegankelijker voor buurtbewoners om elkaar te helpen. Doordat buurtbewoners onderling hulp uitwisselen, hoeft minder een beroep gedaan te worden op mantelzorgers of op professionele zorg. Zo wordt getracht de sterke bezuinigingen van de overheid op te vangen. BuurtWelzijn zet hierbij in op het vergroten van het sociale netwerk, het versterken van het lokale netwerk en op wederkerigheid, waarbij buren elkaar helpen en door elkaar geholpen worden.

Eerdere onderzoeken hebben wel gekeken naar de verschillende effecten van sociale netwerken. Zo hebben sociale relaties een positieve invloed op de gezondheid en spelen zij een grote rol bij ons welbevinden (Morrens, 2008; Poortinga, 2006). Daarnaast is het een buffer voor sociale isolatie en eenzaamheid (Victor et al., 2000). Gezien de recente ontwikkelingen van de decentralisaties, is er nog weinig bekend over het effect van sociale netwerken op de toegang tot informele hulp. In deze scriptie

wordt daarom onderzocht of het (lokale) netwerk wel bijdraagt aan de toegang tot informele hulp en hoe verschillende netwerkenmerken van invloed zijn op deze toegang. Op deze manier kan getoetst worden of de onderliggende mechanismen waar BuurtWelzijn vanuit gaat, daadwerkelijk aanwezig zijn.

1.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is tweeledig. Het eerste doel is om gemeenten te informeren over het belang van sociale netwerken bij de toegang tot informele hulp en aanbevelingen te doen welke middelen zij kunnen inzetten om effectiever gebruik van deze netwerken te maken.

Het tweede doel is om een nulmeting te doen voor Stichting BuurtWelzijn in een van de pilotwijken van het project, Slikkerveen. Met behulp van de nulmeting kan de situatie van nu in de wijk worden vastgesteld, zodat naderhand een evaluatie onderzoek van het project gedaan kan worden. Hierdoor kan gemeten worden in hoeverre het project heeft bijgedragen aan een verhoogde toegang tot informele hulp. Ook kan gemeten worden in hoeverre bewoners van de wijk Slikkerveen al bepaalde sociale netwerken hebben en hoe deze beïnvloed worden door middel van het buurtproject. Tevens kan uit het onderzoek blijken of het lokale netwerk van mensen daadwerkelijk van belang is en of zij openstaan voor burenhulp wanneer het gaat om informele hulp. Op basis van deze bevindingen kunnen dan aanbevelingen gedaan worden ten behoeve van het project.

1.3 Vraagstelling

Om bovenstaande doelen te bereiken, gaat dit onderzoek in op de volgende vraagstelling: *in hoeverre beïnvloeden netwerkenmerken de toegang tot informele hulp van bewoners van de wijk Slikkerveen?*

De netwerkenmerken in dit onderzoek bestaan uit de netwerk grootte, de sociale en fysieke afstand tot de netwerkleiden en de wederkerigheid van de hulp. Deze onderzoeksvraag wordt met behulp van de volgende deelvragen beantwoord:

- Hoe groot is het (lokale) netwerk van bewoners van de wijk Slikkerveen en uit welke personen bestaat dit netwerk?
- In welke mate hebben bewoners van de wijk Slikkerveen toegang tot informele hulp?
- Van welke netwerkenmerken is de toegang tot informele hulp afhankelijk?
- In hoeverre spelen de contacten in de buurt een rol bij de toegang tot informele hulp?
- Op welke manier kan beleid de toegang tot informele hulp vergroten?

1.4 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

Wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek is om verschillende redenen relevant. Ten eerste omdat er nog weinig onderzoek blijkt te bestaan over de relatie tussen sociale netwerken en informele hulp. Dit terwijl verschillende

ontwikkelingen in de samenleving, zoals de participatiewet en de Wmo, er wel vanuit gaan dat men zelfredzaam moet zijn en eventueel aanvullend op hulp kunnen rekenen van anderen in hun sociaal netwerk.

Verder is er nog weinig onderzoek bekend dat zich richt op de buurt en buurtbewoners bij de toegang tot informele hulp. Wel is er bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar de invloed van de geografische afstand tussen netwerkleiden op het bieden van hulp (de Boer, Iedema & Mulder, 2005). Echter, dat onderzoek beperkt zich alleen tot de reisafstand tussen familieleden en vrienden en laat het buurtnetwerk geheel buiten beschouwing. Om uitspraken te kunnen doen over of een lokaal netwerk bijdraagt aan de toegang tot informele hulp is het buurtnetwerk belangrijk om mee te nemen. Daarnaast beperkt het onderzoek van de Boer et al. (2005) zich alleen tot de reisafstand en richt deze zich niet op andere netwerkenmerken die van invloed kunnen zijn op het ontvangen van informele hulp zoals bijvoorbeeld de netwerk grootte, de sociale afstand en de wederkerigheid van de hulp. Deze netwerkenmerken zullen in dit onderzoek wel behandeld worden.

Als laatste richt dit onderzoek zich op alle bewoners van jong tot oud en niet uitsluitend op hulpbehoevenden of ouderen. Zo richt het onderzoek van Broese van Groenou & van Tilburg (2007) zich misschien wel op de eerder genoemde netwerkenmerken (netwerk grootte, sociale afstand en de wederkerigheid van de hulp), maar doen zij uitsluitend uitspraken over ouderen en voornamelijk ouderen die al hulpbehoevend zijn. Zelden is onderzoek gedaan naar de invloed van netwerkenmerken op het ontvangen van informele hulp voor mensen die niet hulpbehoevend zijn of niet tot de categorie ouderen behoren. Dit onderzoek onderscheidt zich van de onderzoeken die al gedaan zijn op dit terrein, doordat het zich richt op een onderzoekspopulatie van 16 jaar en ouder, waardoor het zorgpotentieel van alle type bewoners wordt onderzocht in plaats van uitsluitend dat van ouderen of hulpbehoevenden. Oftewel dit onderzoek voegt iets toe aan eerdere onderzoeken en kan daardoor bijdragen aan een uitbreiding van de wetenschappelijke kennis op het terrein van sociale netwerken en informele zorg.

Maatschappelijke relevantie

Met behulp van de nieuw verkregen kennis op het gebied van sociale netwerken en informele hulp kan bijgedragen worden aan een oplossing voor de maatschappelijke problemen die ontstaan bij de participatiesamenleving. Vanuit de participatiesamenleving wordt verwacht dat men zelf zorg draagt voor eigen welbevinden, maar door verschillende organisaties wordt verwacht dat dit problemen kan opleveren (MOVISIE, 2013a). Deze problemen kunnen ontstaan omdat a) niet iedereen een sociaal netwerk heeft en b) veel gemeenten nog niet weten hoe ze die informele hulp kunnen stimuleren. Met behulp van dit onderzoek kunnen beleidsaanbevelingen gedaan worden hoe deze sociale netwerken het best ingezet kunnen worden zodat de geschetste problemen mogelijk voorkomen of genezen kunnen worden.

1.6 Opbouw onderzoek

In deze scriptie is de opbouw als volgt. Allereerst wordt een achtergrond geschetst van de pilotwijk Slikkerveer, waarin het onderzoek plaatsvindt. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste theorieën en literatuur op het gebied van sociale netwerken en informele hulp en op basis hiervan worden hypothesen opgesteld. Daarna volgt een beschrijving van de methodologie van het onderzoek, om vervolgens in de resultatensectie de belangrijkste resultaten van het onderzoek te presenteren. In de conclusie wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag en er zal afgesloten worden met beleidsaanbevelingen voor zowel gemeenten als Stichting BuurtWelzijn.

2. Context pilotwijk Slikkerveen

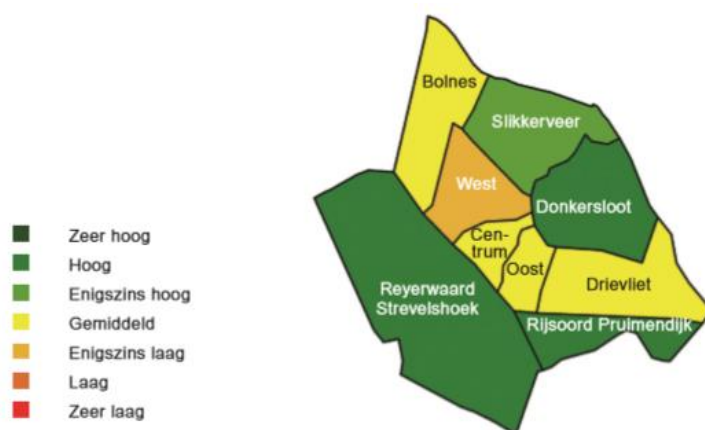
In dit onderzoek worden uitspraken gedaan over de wijk Slikkerveen, onderdeel van de gemeente Ridderkerk. Dit is een van de pilotwijken van Stichting BuurtWelzijn. Omdat dit onderzoek zich uitsluitend richt op de wijk Slikkerveen, zal in dit hoofdstuk de situatie in Slikkerveen geschetst worden. Zo kan een beter beeld verkregen worden over de fysieke en sociale aspecten van de wijk en kunnen uitspraken die gedaan worden over de wijk, gekoppeld worden aan de achtergrondsituatie.

2.1 Positie Slikkerveen binnen Ridderkerk

Ridderkerk is over het algemeen een relatief gezonde gemeente, de levensverwachting onder de Ridderkerkse bevolking is hoger en de sterfte is lager dan de landelijke cijfers. Wel is Ridderkerk een sterk vergrijzende gemeente en zijn ze volop bezig om beleid hier op af te stemmen (van den Berg-de Ruiter et al., 2014). Ook is de eenzaamheid relatief hoog in de gemeente: 39% van de 19- tot 65-plussers is eenzaam en 46% van de 65-plussers (van den Berg-de Ruiter et al., 2014).

Wat betreft de positie van de wijk Slikkerveen binnen de gemeente Ridderkerk toont deze veel overeenkomsten op het gebied van gezondheid met het gemiddelde binnen Ridderkerk. Slikkerveen blinkt dus niet uit in cijfers bij specifieke gezondheidswalen (van den Berg-de Ruiter et al., 2014). Verder is weinig bekend over de positie van Slikkerveen ten opzichte van andere wijken in Ridderkerk. Het enige dat hier nog over bekend is, is de Sociaal Economische Status (SES) van bewoners. De SES is gemeten door het SCP aan de hand van vier gegevens: het gemiddelde inkomen in een wijk, het percentage mensen met een laag inkomen, het percentage laag opgeleiden en het percentage mensen dat niet werkt (van den Berg-De Ruiter et al., 2014, p. 18). De SES-score is vervolgens ingedeeld in zeven groepen, van zeer laag naar zeer hoog. Zoals uit figuur 1 blijkt, is de SES-score binnen Slikkerveen enigszins hoog. Hiermee behoort Slikkerveen niet tot de hoogste categorie, maar valt deze toch zeker op ten opzichte van de meeste andere wijken in Ridderkerk (van den Berg-de Ruiter et al., 2014).

Figuur 1: SES-score per viercijferig postcodegebied in Ridderkerk (van den Berg-de Ruiter et al., 2014, p. 18)

2.2 Fysieke beschrijving van de wijk

Om een fysieke beschrijving van de wijk te kunnen geven is gekeken naar de ontstaansgeschiedenis van Slikkerveer. Eind 15^e eeuw is Slikkerveer ontstaan als zelfstandige dorpsnederzetting aan de voet van 3 rivieren: de Noord, de Nieuwe Maas en de Lek. Van daaruit heeft het dorp zich verder de polder in ontwikkeld. Eind 19^e eeuw kwam de opkomst van de scheepswerven, die zich voornamelijk concentreerden in de wijk Slikkerveer. Hierdoor trok de wijk veel arbeiders aan en bestond het woningaanbod voornamelijk uit arbeiderswoningen (Gemeente Ridderkerk, 2013a).

Tegenwoordig is nog steeds de ontstaansgeschiedenis van Slikkerveer aan de wijk af te lezen. De huizen bestaan net zoals toen voornamelijk uit rijtjeswoningen en op veel plekken is de oorspronkelijke verkavelingsstructuur van de polder terug te vinden. Bij latere bouw in het westen van de wijk is toen wel meer van deze structuur afgeweken (Gemeente Ridderkerk, 2013a). Verder staat het huidige Slikkerveer bekend om zijn groen. Niet alleen in de wijk zelf bevinden zich verschillende groene gebieden en parken maar ook rondom de wijk is een groene structuur zichtbaar (Gemeente Ridderkerk, 2013b). Slikkerveer is steeds verder uitgebreid en daarmee ook stedelijker geworden. Inmiddels scoort Slikkerveer code 3 op het gebied van stedelijkheid en is daarmee matig stedelijk met 1000-1500 adressen per vierkante kilometer (CBS Statline, 2012).

Wat betreft de woningvoorraad wordt deze als divers en van redelijke kwaliteit bestempeld. Wel zijn er een aantal verouderde buurten waar op korte termijn een ingreep nodig is (Gemeente Ridderkerk, 2013a). De woningvoorraad bestaat voornamelijk uit koopwoningen (61%), zie tabel 1. Er is geen informatie beschikbaar over het aanbod van sociale huurwoningen, alleen over welke huurwoningen in het bezit zijn van woningcorporaties (30%). Ook over de residentiële mobiliteit van de wijk zijn geen gegevens beschikbaar.

Tabel 1: Fysieke beschrijving

	Slikkerveer	Ridderkerk
Woningvoorraad		
Grootte woningvoorraad	3825	20435
Gemiddelde woningwaarde	212.000	210.000
Gestapelde bouw	39%	41%
Koopwoningen	61%	52%
Huurwoningen	39%	48%
In bezit woningcorporatie	30%	40%

Bron: CBS Statline (2012)

2.3 Sociale beschrijving van de wijk

De wijk Slikkerveer bestaat tegenwoordig (2012) uit 8575 inwoners. Er zijn iets meer vrouwen dan mannen (zie tabel 2). Het grootste deel van de inwoners van Slikkerveer behoort met 28% tot de leeftijdscategorie 25-45 jaar en 27% tot de leeftijdscategorie 45-65 jaar (zie tabel 2). De middelste leeftijdscategorie is daarmee het grootst en het percentage ouderen relatief laag (16%). Het percentage niet-westerse allochtonen betreft 6%.

Daarnaast is gekeken naar de welvaart van bewoners van Slikkerveer. Binnen Slikkerveer zijn er per 1000 inwoners, 23 algemene bijstandsuitkeringen. In heel Ridderkerk zijn dat 30 bijstandsuitkeringen. Slikkerveer zit daarmee onder het algemene bijstandsniveau van de gehele gemeente Ridderkerk. Over het inkomensniveau van de wijk is weinig bekend. Wel zijn er cijfers uit 2011 beschikbaar waaruit blijkt dat het percentage lage en hoge inkomens in Slikkerveer overeenkomstig is met dat van heel Ridderkerk. Verder zit 4% van de huishoudens onder of rond het sociaal minimum.

Tabel 2: Sociale beschrijving

	Slikkerveer	Ridderkerk
Bevolkingssamenstelling		
Aantal inwoners	8575	45210
Mannen	4180	21865
Vrouwen	4395	23340
Niet-westerse allochtonen	6%	8%
Bevolking naar leeftijdsgroep		
0-15 jaar	17%	15%
15-25 jaar	12%	11%
25-45 jaar	28%	23%
45-65 jaar	27%	29%
65+	16%	22%
Sociale zekerheid		
Bijstandsuitkeringen per 1000 inwoners	23	30
Inkomen (2011)		
Huishoudens met laag inkomen	35%	37%
Huishoudens met hoog inkomen	19%	19%

Huishoudens onder of rond sociaal minimum	4%	6%
---	----	----

Bron: CBS Statline (2011, 2012)

Naast de feitelijke gegevens die via het CBS zijn opgevraagd, zijn er ook gegevens beschikbaar die meer ingaan op het type mensen dat woonachtig is in de wijk. Het wijkontwikkelingsprogramma van Slikkerveer beschrijft de Ridderkerkse leefstijlen en samenlevingsvormen die onderzoeksbureau SmartAgent in beeld heeft gebracht (Gemeente Ridderkerk, 2013b). Hun onderzoek wijst uit dat in Slikkerveer de volgende type mensen wonen: de meeste bewoners houden van geborgenheid en zekerheid (38%). Zij zijn groepsgericht, maar hebben voornamelijk intensieve contacten met een kleine kring van familie, vrienden en burens. De op een na grootste groep wordt gekenmerkt door hun betrokkenheid en harmonie (31%). Zij voelen zich thuis in de woonwijk en hechten veel waarde aan sociale contacten in de buurt en op het werk. In iets mindere mate worden bewoners gekenmerkt door ambitie en controle (21%). Deze mensen stellen een succesvolle carrière als voornaamste doel in het leven. Het minste worden bewoners gekenmerkt door vrijheid en flexibiliteit (10%). Deze mensen vinden vooral het genieten belangrijk, waaronder culturele activiteiten en reizen, en willen meer dan alleen werk, gezin en de buurt (Gemeente Ridderkerk, 2013b).

Uit het onderzoek over Ridderkerkse leefstijlen is af te leiden dat de meeste bewoners betrokken zijn bij de buurt. Dit is interessant voor het onderzoek omdat deze zich richt op het buurtniveau. Niet alleen wordt de sociale cohesie gemeten, ook wordt onderzocht in hoeverre er een beroep gedaan kan worden op buurtbewoners wanneer het gaat om informele hulp. Voor de duiding van het onderzoek is het belangrijk om te weten in hoeverre buurtbewoners zich betrokken voelen bij de buurt, omdat dit consequenties kan hebben voor hun antwoorden. Bewoners in een wijk met een hoge onderlinge betrokkenheid zullen meer informele hulp aan elkaar verlenen dan bewoners in een minder betrokken wijk.

3. Theoretisch kader

In de inleiding is duidelijk geworden dat informele hulp in de toekomst steeds belangrijker wordt. Dit hoofdstuk gaat dieper in op de invloed van verschillende netwerkenmerken op de toegang tot informele hulp. Allereerst wordt een schets gegeven van wat informele hulp inhoudt, vervolgens worden de verschillende netwerkenmerken in kaart gebracht en gekeken welke theorieën de relatie tussen deze factoren kunnen verklaren. Als laatste in dit hoofdstuk wordt ingegaan op de rol die de buurt speelt bij de toegang tot informele hulp.

3.1 Informele hulp

3.1.1 Wat is informele hulp?

Hulp is een breed begrip en kan bestaan uit verschillende vormen. Het grootste onderscheid binnen het begrip hulp is het onderscheid tussen formele en informele hulp. Formele hulp wordt voornamelijk verleent door professionals die een bepaalde positie of rol hebben in de samenleving (Due, Holstein, Lund, Modvig & Avlund, 1999). Men heeft hier in principe geen persoonlijke relatie mee. Met formele hulp wordt vaak het verlenen van zorg bedoeld en betreft mensen die hulpbehoevend zijn en ondersteuning nodig hebben in hun dagelijkse taken. Informele hulp daarentegen richt zich niet uitsluitend op zorg, maar meer op kleine taken die niet noodzakelijk door professionals hoeven worden uitgevoerd.

Ook voor het onderscheid tussen zorg en lichte hulp is toelichting nodig. Vaak wordt in de literatuur met het begrip informele hulp hetzelfde bedoeld als informele zorg en wordt gedefinieerd als: ‘Vrijwilligers die onbetaald en onverplicht werkzaamheden verrichten (..) ten behoeve van anderen die zorg en ondersteuning nodig hebben en met wie ze – bij de start – geen persoonlijke betrekking hebben’. (Scholten & Elferink, 2012, p. 4). Dit onderzoek richt zich niet specifiek op zorg maar op allerlei soorten hulp. De meeste volwassen hebben namelijk geen zware zorg nodig, maar meer vormen van lichte hulp en ondersteuning zoals huishoudelijke of praktische klusjes zoals vervoer, boodschappen et cetera. Dit onderzoek zou dan meer betrekking hebben op sociale steun zoals Israel & Heaney (2008) dit definiëren: ‘Hulp en assistentie uitgewisseld via sociale relaties en interpersoonlijke transacties’. (Israel & Heaney, 2008, p. 191).

Als laatste is het belangrijk te vermelden dat informele hulp niet uitsluitend gegeven hoeft te worden door vrijwilligers. Informele hulp wordt verleend door individuen waar men een sociale band mee heeft en waar ze bij de start wél een persoonlijke betrekking hebben. Dit kunnen onder andere familie, vrienden, kennissen en burens zijn (Due et al., 1999). Ook hoeven mensen die informele hulp ontvangen niet noodzakelijk hulpbehoevend te zijn, dit kan ook gaan om ondersteuning wanneer men het bijvoorbeeld te druk heeft of afwezig is in verband met vakantie.

Dit onderzoek richt zich uitsluitend op informele hulp. De keuze hiervoor is tot stand gekomen door de context rondom het onderzoek, die in de inleiding al is geschetst. Men wordt verwacht steeds

zelfredzamer te zijn en met behulp van informele hulp vanuit het netwerk, zoveel mogelijk op eigen kracht te kunnen doen. Informele hulp wordt daardoor steeds belangrijker en staat centraal in dit onderzoek.

3.1.2 Informele hulp als functie van het netwerk

Hoewel informele hulp steeds belangrijker wordt, is een belangrijke voorwaarde voor het verkrijgen van informele hulp, het hebben van een sociaal netwerk. Het sociale netwerk omvat alle sociale relaties die individuen omringen en speelt een belangrijke rol bij het bieden van hulp (Israel & Heaney, 2008). Iemand kan alleen hulp ontvangen, wanneer zij mensen in hun netwerk hebben die hen die hulp kunnen bieden. Het hebben van een sociaal netwerk leidt tot het verkrijgen van sociaal kapitaal. Sociaal kapitaal verwijst naar de sociale netwerken van individuen en al de hulpbronnen die ze via deze netwerken kunnen mobiliseren (Barret, Hale & Butler, 2014; Ferlander, 2007). Sociaal kapitaal wordt gedefinieerd als ‘potential support and cooperation for mutual benefit that is developed over time through the building of trust and through norms of reciprocity’. (Barret, Hale & Butler, 2014, p. 20).

Sociale netwerken kunnen verschillende functies hebben zoals: sociale beïnvloeding, sociale controle, sociale ondermijning, sociale vergelijking, kameraadschap en sociale steun (Israel & Heaney, 2008). Van deze functies wordt sociale steun door zowel Israel & Heaney (2008) en Due et al. (1999) als belangrijkste functionele uiting van sociale relaties gezien. Dit onderzoek richt zich uitsluitend op sociale steun. Sociale steun is gecategoriseerd in vier verschillende soorten steun.

Ten eerste kan het gaan om emotionele steun, waarbij anderen voorzien worden in empathie, liefde, vertrouwen en zorg (Israel & Heaney, 2008). Emotionele steun wordt door Langford, Bowsher, Maloney & Lillis (1997) gezien als de belangrijkste categorie om de perceptie van steun over te dragen aan anderen. Men krijgt dan het gevoel dat er voor hen gezorgd en van hen gehouden wordt, dat ze gewaardeerd worden en dat ze binnen een netwerk behoren van wederzijds vertrouwen. Informatieve steun is het voorzien in advies, suggesties en informatie die een persoon kan gebruiken bij het oplossen van problemen (Israel & Heaney, 2008). Dit wordt voornamelijk gebruikt in tijden van stress en ondersteunt in het proces van problemen oplossen. Evaluatieve steun (appraisal support) is het geven van constructieve feedback en bevestiging (Israel & Heaney, 2008). In tegenstelling tot de informatieve steun, richt de communicatie van informatie zich niet op het oplossen van problemen, maar op zelf-evaluatie. Dit type steun omvat bevestigingen over of gedragingen en uitspraken geschikt zijn of niet en draagt bij aan de vorming van normen en waarden (Langford et al., 1997). Als laatste is er instrumentele steun, welke anderen voorziet in concrete hulp en diensten. Het gaat voornamelijk om het assisteren van anderen die hulp nodig hebben (Israel & Heaney, 2008). Deze assistentie kan in verschillende vormen voorkomen, bijvoorbeeld op het gebied van financiën, maar ook op het gebied van huishoudelijke taken of kleinere klusjes (Langford et al., 1997).

In dit onderzoek staat instrumentele steun centraal. De instrumentele steun sluit het best aan bij het onderzoek omdat instrumentele steun meer gericht is op het geven van fysieke hulp. Het geven van fysieke hulp is in dit onderzoek van belang vanwege de context van het onderzoek. Door de decentralisaties van de zorg, moet men uitgaan van eigen kracht en met behulp van sociale netwerken steeds zelfredzamer worden. Formele zorg kan daardoor deels vervangen worden door informele zorg. Fysieke hulp is in deze context dus belangrijker dan emotionele, evaluatieve en informatieve steun. In dit onderzoek wordt onder instrumentele steun hetzelfde verstaan als onder informele hulp. In het vervolg wordt daarom alleen nog gesproken over informele hulp en wordt de volgende definitie gehanteerd: *'Familie, buren, vrienden of kennissen die onbetaald en onverplicht werkzaamheden verrichten voor anderen die fysiek hulp en assistentie kunnen gebruiken'*. Informele hulp is dus niet per definitie gericht op hulpbehoevenden, maar het kan gaan om alle soorten fysieke hulp en assistentie die mensen elkaar geven. Informele hulp kan gegeven worden door mantelzorgers, maar ook door alle andere (niet-professionele) relaties in het sociale netwerk.

3.2 De netwerkkenmerken

In de vorige paragraaf is besproken dat informele hulp een functie van het sociale netwerk is. In dit onderzoek wordt onderzocht of de structuur van het netwerk van invloed is op de functie van het sociale netwerk. Beïnvloeden verschillende structuurkenmerken of men informele hulp ontvangt of niet? Gezien het feit dat sociale netwerken steeds belangrijker worden bij de toegang tot informele hulp, is in dit onderzoek gefocust op de rol die sociale netwerken hierbij spelen. Uit de literatuur zijn de belangrijkste netwerkkenmerken gedestilleerd (Israel & Heaney, 2008): de netwerkgrootte, de sociale afstand tot iemand, de fysieke afstand tot iemand en de wederkerigheid van de hulp. Eerst wordt het kenmerk dat de potentie van het netwerk bepaald besproken, namelijk de netwerkgrootte. Vervolgens wordt onderzocht hoe de potentie van dat netwerk omgezet kan worden in het daadwerkelijk verkrijgen van hulp.

3.2.1 De netwerkgrootte

Een kenmerk dat van belang wordt geacht bij de toegang tot informele hulp is de netwerkgrootte. Verwacht wordt dat zodra je een groter netwerk hebt, je meer mogelijkheden hebt tot het toegang verkrijgen van hulp. Daarnaast zijn grote netwerken vaker divers, waardoor er een grotere kans bestaat dat een van hen ondersteunend kan zijn. Met een kleiner netwerk zijn er minder mensen beschikbaar en is de kans kleiner dat iemand informele hulp kan verlenen (Plickert, Côté & Wellman, 2007). Dit idee is wel ter discussie gesteld. Het is namelijk mogelijk dat de kwaliteit compenseert voor de kwantiteit van netwerkliden. Mensen met kleinere netwerken hebben maar een paar mensen waarop ze kunnen rekenen en zullen in geval van nood direct hulp ontvangen. Zodra het netwerk groter is treedt al snel het *bystander effect* op; mensen denken dat er wel andere netwerkliden zijn die hulp

bieden en dat zij zelf niet nodig zijn (Plickert, Côté & Wellman, 2007). Desondanks blijkt uit onderzoek dat de netwerk grootte van belang is. Een groter netwerk bevat namelijk meer *supportive ties*, waardoor je meer mogelijkheden hebt voor het ontvangen van informele hulp dan bij kleine netwerken (Plickert, Côté & Wellman, 2007). Dit belang wordt ook bevestigd in onderzoek van Plaisier, van Tilburg en Deeg (2011). Zij vonden dat mensen met een groot sociaal netwerk, meer mogelijkheden hebben om informele hulp in te zetten. Deze hulp kan komen van bijvoorbeeld een partner, burens, kinderen of vrienden. Ook bevestigen zij dat een kleiner sociaal netwerk minder potentiële hulpbronnen biedt (Plaisier, van Tilburg & Deeg, 2011).

Overigens geldt het niet voor iedereen dat een groter sociaal netwerk leidt tot meer informele hulp. Dit blijkt sterk afhankelijk te zijn van sociaal economische factoren en persoonskenmerken. Zo zijn mensen met een groot sociaal netwerk vaker hoog opgeleid en wonen ze minder vaak in buurten met een hoge urbanisatiegraad, dan mensen met een klein sociaal netwerk (Plaisier, van Tilburg & Deeg, 2011). Ook blijkt leeftijd een grote rol te spelen; ouderen hebben vaker een kleiner netwerk dan jongeren (Plaisier, van Tilburg & Deeg, 2011; Stoller & Pugliesi, 1991). Voor dit onderzoek voert het te ver om ook deze factoren te onderzoeken, wel zal hier rekening mee worden gehouden bij de analyses door middel van het toevoegen van controlevariabelen aan het model (zie paragraaf 4.4.3).

Een groot sociaal netwerk blijkt volgens de theorie dus van invloed te zijn op of men toegang heeft tot informele hulp. Hieruit is de volgende hypothese afgeleid. *H1: Des te groter het sociale netwerk, des te meer men toegang heeft tot informele hulp.*

3.2.2 De potentie van het sociale netwerk

Een groter netwerk impliceert een grotere schare aan potentiële steunbieders, maar wat bepaalt nou of de potentie van hulp ook omgezet kan worden in het daadwerkelijk verlenen van hulp? De volgende netwerkkenmerken, sociale afstand, fysieke afstand en wederkerigheid van de hulp zullen in deze paragraaf worden behandeld.

Sociale afstand: het belang van familie

Om de potentie van hulp om te zetten in daadwerkelijke hulp is sociale afstand van belang. Sociale afstand weerspiegelt de band die mensen met elkaar hebben. Wanneer deze band sterker is, is er sprake van een kleinere sociale afstand dan wanneer deze band slechter is. Mensen blijken eerder hulp aan elkaar te verlenen, wanneer er een kleinere sociale afstand wordt ervaren. Dus hoe sterker de band, hoe minder sociale afstand wordt ervaren (Hipp & Perrin, 2009).

Volgens Granovetter (1973) verschilt de sterkte van de band tussen mensen. De sterkte van de band wordt beïnvloed door: de geïnvesteerde tijd, de emotionele waarde, het wederzijds vertrouwen en wederkerige diensten. Hoe meer van deze karakteristieken een band heeft, hoe sterker de band. Deze worden door Granovetter (1973) *strong ties* genoemd. Als de banden meer oppervlakkig zijn en contact maar af en toe plaatsvindt, is sprake van *weak ties* en contacten die nog oppervlakkiger zijn,

wanneer bijvoorbeeld alleen sprake is van een begroeting, worden *absent ties* genoemd. Familieleden vallen vaak onder *strong ties*, vanwege de grote mate van geïnvesteerde tijd (de band bestaat al lang), een hoge emotionele waarde die wordt toegekend en het bestaan van wederzijds vertrouwen. Goede vrienden kunnen ook voor een groot deel onder *strong ties* geschaard worden. Buren daarentegen zullen voornamelijk onder *weak ties* of soms zelfs onder *absent ties* vallen. De band met burenen is vaak oppervlakkiger en men kent elkaar minder lang en goed. Dus verwacht wordt dat familieleden en vrienden eerder hulp aan elkaar verlenen vanwege het feit dat ze een betere band met de hulpvrager hebben en daardoor meer voor elkaar over hebben.

Ook vanuit *de theory of reasoned action* wordt verwacht dat men eerder hulp verleent aan familieleden dan aan anderen. Deze theorie gaat er vanuit dat de gedragsintentie van iemand beïnvloed wordt door de eigen attitude over het gedrag en de subjectieve normen (Miller, 2005). Dus of je gedrag vertoont is afhankelijk van je eigen opvattingen over dat gedrag, maar wordt ook beïnvloed door je sociale omgeving. Als je omgeving jouw gedrag afkeurt, is de kans groot dat je dat gedrag minder snel vertoont dan wanneer zij dit goedkeuren. Uiteindelijk hebben zowel jouw eigen attitude als de subjectieve normen, invloed op of jij het gedrag daadwerkelijk uitvoert (Miller, 2005). Hierbij speelt ook de *perceived moral obligation* een rol. Zodra jij het morele gevoel hebt dat je hulp moet verlenen, zal je dit sneller doen dan wanneer je dit moreel niet zo voelt (Ajzen, 1991). Vanuit je rol als familielid krijg je de subjectieve norm meer opgelegd dat je andere familieleden moet helpen. Daarnaast zal je een grotere morele verplichting voelen tegenover familieleden omdat je een sterkere band met hen hebt. Deze sociale normen zijn minder van belang bij vriendschappelijke relaties of vagere kennissen en burenen.

Niet alleen bovenstaande theorieën benadrukken de belangrijke rol van familie bij informele hulp, ook verschillende onderzoeken tonen aan dat familieleden het meest belangrijk zijn in het geven van informele hulp (Bond et al, 1999, Nocon & Pearson, 2000 & Gitlin & Schulz, 2012). Men blijkt vooral de voorkeur te hebben om familieleden om hulp te vragen omdat zij sociaal dicht bij hen staan dan bijvoorbeeld burenen of vrienden. Burenen worden vaak pas gevraagd, wanneer men geen alternatieven in het netwerk heeft om op terug te vallen, zoals goede vrienden of familieleden. Ook bieden burenen uit zichzelf vaak minder hulp aan omdat zij er vanuit gaan dat hun burenen wel familieleden of een partner hebben waar zij op kunnen steunen (Linders, 2010).

Hoewel blijkt dat zowel familieleden, vrienden en burenen een rol spelen bij het verlenen van informele hulp, gaat de theorie er vanuit dat hoe dicht men bij iemand staat hoe groter de kans dat diegene informele hulp verleent. De volgende hypothesen zijn hieruit afgeleid:

H2: Hoe meer familieleden men in zijn netwerk heeft, hoe meer men toegang heeft tot informele hulp.

H3: Men krijgt vaker toegang tot informele hulp via familieleden, dan via vrienden en burenen.

H4: Men krijgt vaker toegang tot informele hulp via vrienden dan via burenen.

Fysieke afstand: het belang van het lokale netwerk

Een ander netwerkkenmerk die de toegang tot informele hulp kan verklaren is de fysieke afstand tussen netwerkleden. Mensen die hulp nodig hebben vragen dit het meest aan mensen die dichtbij wonen en die ze regelmatig, minstens een keer per week, zien (Nocon & Pearson, 2000).

Een theorie die de rol van fysieke afstand in de toegang tot informele hulp kan verklaren is de *opportunity theory*. Deze theorie richt zich voornamelijk op de criminologie en stelt dat mensen rationele keuzes maken bij uitvoeren van crimineel gedrag. Ze kiezen hun doelwit op basis van rationele keuze en willen met zo min mogelijk inspanning, zoveel mogelijk laten opleveren (Sampson & Laub, 1993). Wanneer uit wordt gegaan van deze redenatie, wordt verwacht dat mensen die ver moeten reizen om hulp te bieden, de kosten hoger vinden dan de baten, en daardoor besluiten dit er niet voor over te hebben. De inspanning is namelijk te hoog voor wat het hen uiteindelijk oplevert. Dit zal voornamelijk het geval zijn wanneer zij weten dat er ook andere personen dichtbij in de buurt wonen die hulp kunnen bieden. Zij zullen dan besluiten dat de inspanning te hoog is en daardoor de hulp overlaten aan diegene die dichtbij woont.

Een aantal onderzoeken bevestigen dat de geografische afstand daadwerkelijk invloed heeft op de toegang tot informele hulp. Zo blijkt uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) dat de reisafstand tussen de hulpgever en hulpontvanger een belangrijke determinant is voor het verlenen van informele hulp (de Boer et al., 2005). Ouderen ontvangen meer hulp van familie en bekenden die binnen vijftien minuten reisafstand wonen dan van anderen die verder weg wonen. Ook treedt er 'afstandsverval' op en blijkt hulp af te nemen naarmate de reisafstand toeneemt (de Boer et al., 2005). Hulpgevers kunnen de reisafstand als belemmering zien om hulp te geven, met hoe groter de reisafstand hoe groter die belemmering is (Linders, 2010). De Boer et al. (2005) halen twee verschillende studies aan waarin is onderzocht wat de invloed van de reisafstand op het geven van hulp is. Uit beide studies bleek dat een voorname factor waarom mensen geen hulp geven, de reisafstand is. Ook hangt dit samen met het aanbod van professionele zorg en individuele kenmerken, zoals het hebben van een baan en een gezin (de Boer et al., 2005).

Of reisafstand van invloed is op het verlenen van informele hulp blijkt te verschillen per netwerkcategorie. Uit het onderzoek van Linders (2010) komt naar voren dat sommige mensen, ondanks de reisafstand, toch veel moeite doen om hulp te bieden. Dit geldt voornamelijk voor familieleden. Mensen hebben namelijk meer gevoelens van verplichting en verantwoordelijkheid ten opzichte van de eigen familie, dan ten opzichte van minder nabije contacten. De reisafstand zal daarom voor familieleden een minder grote drempel zijn om hulp te bieden dan voor vriendschappelijke relaties (de Boer et al., 2005). Ook het hebben van een keuzemogelijkheid binnen het sociale netwerk heeft invloed op de afname van hulp. Meestal verleent degene die het meest dichtbij woont, de meeste hulp. Een voorwaarde hiervoor is wel dat de relatie met diegene goed is (Linders, 2010).

Hoewel uit eerdere theorieën vooral werd voorspeld dat familieleden het meeste toegang verschaffen tot informele hulp, is dit momenteel aan verandering onderhevig. Het aantal familieleden dat hulp verleent blijkt sterk af te nemen. Dit komt doordat er de afgelopen decennia een aantal ontwikkelingen hebben plaatsgevonden. Zo is er een teruggang te zien in de familie grootte, waardoor minder familieleden beschikbaar zijn om hulp te verlenen. Ook zijn steeds meer vrouwen de arbeidsmarkt opgegaan (van Dijk, Cramm & Nieboer, 2013). Uit onderzoek blijkt dat vrouwen nog steeds over het algemeen de meeste informele hulp verlenen (MOVISIE, 2014). Hierdoor zijn veel minder mensen beschikbaar voor het verlenen van informele hulp dan vroeger. Daarnaast zijn de geografische afstanden tussen familieleden groter geworden en moet men verder reizen naar zijn werkplek (van Dijk, Cramm & Nieboer, 2013). Deze ontwikkelingen hebben tot gevolg dat familieleden minder hulp kunnen verlenen dan vroeger. Buren zijn daardoor in toenemende mate een toevoeging geworden op de hulp van familieleden. Met het oog op deze ontwikkelingen zal men, zodra familieleden en vrienden verder weg wonen, meer toegang tot informele hulp via burens krijgen.

Wat betreft de reisafstand is het ook van belang te benoemen hoe ver die afstand is. In het onderzoek van de Boer et al. (2005) is gesteld dat binnen vijf kilometer de kans het grootst is dat iemand huishoudelijke hulp verleent. Deze kans daalt naarmate de afstand toeneemt en zodra netwerkleiden meer dan veertig kilometer uit elkaar wonen, wordt deze kans minimaal.

Uit de theorie en empirische onderzoeken blijkt dat mensen die fysiek nabij wonen meer bereid zijn hulp te verlenen dan mensen tot wie er een grotere fysieke afstand bestaat. Dit heeft te maken met de inspanning die men moet leveren. Zodra familieleden en vrienden niet tot dat lokale netwerk behoren, worden burens vervolgens belangrijker in het verlenen van informele hulp (Van Dijk, Cramm & Nieboer, 2013). De volgende hypothesen zijn hier uit af te leiden:

H5: Hoe lokaler het netwerk, hoe groter de toegang tot informele hulp.

H6: Hoe minder familie en vrienden men in het lokale netwerk heeft, hoe meer men toegang heeft tot informele hulp via burens.

De wederkerigheid van de hulp

Een ander netwerkenmerk dat verwacht wordt een rol te spelen bij de toegang tot informele hulp is de wederkerigheid van de hulp. Wederkerigheid is vaak een belangrijk aspect om informele hulp te krijgen. Dit hangt samen met de 'vraagverlegenheid' die veel mensen ervaren, oftewel de schroom om een ander om hulp te vragen (Linders, 2010). Mensen hebben de drang om onafhankelijk te blijven. Dit heeft te maken met zogenaamde 'feeling rules'; ongeschreven regels die een rol spelen in de manier waarop mensen hun gevoelens uiten (MOVISIE, 2013b). Door socialisatie leer je bepaalde normen en regels aan, waarbij 'zelfstandig moeten zijn' een belangrijke ervaren maatschappelijke norm blijkt te zijn (MOVISIE, 2013b). Doordat mensen zo lang mogelijk zelfstandig willen zijn, willen ze zo min mogelijk hulp aan anderen vragen. Hierdoor treden er extra drempels op om die hulp

te vragen (Linders, 2010). Met reciprociteit, het wederkerigheidsprincipe, kan deze vraagverlegenheid deels opgelost worden. Door hulprelaties gelijkwaardiger te maken, zullen mensen makkelijker hulp vragen omdat ze er iets tegenover kunnen zetten (MOVISIE, 2013b). De schroom om hulp te vragen neemt dan af.

Dit principe wordt eveneens benoemd in de *social exchange theory*. De *social exchange theory* gaat er vanuit dat verplichtingen tot stand komen uit een reeks interacties tussen partijen. Hierbij definieert Homans (1961, p.13 in Cook & Rice, 2003) *social exchange* als een uitwisseling van activiteiten, al dan niet tastbaar en belonend of juist kostbaar, tussen ten minste twee personen. Het gedrag van de een wordt dus beïnvloed door de ander. Ook Blau (Cook & Rice, 2003) ziet *social exchange* als onderliggend mechanisme bij relaties. Hij definieert *social exchange* als “vrijwillige acties van individuen die gemotiveerd zijn door de verwachting dat ze er iets voor terug krijgen” (Blau, 1964, p.91 in Cook & Rice, 2003). De verwachting dat je er iets voor terug krijgt leidt vervolgens tot wederzijdse afhankelijkheid. Dit kun je linken aan het ontvangen van informele hulp. Zodra je weet dat je een tegenprestatie kan leveren voor de ontvangen hulp, zul je een minder hoge drempel ervaren om hulp te vragen en je minder ‘schuldig voelen’ over de ontvangen hulp.

Hoewel de *social exchange theory* meer redeneert vanuit de hulpontvanger en het gevoel hebben om iets terug te kunnen doen, kan er ook geredeneerd worden vanuit de hulpbieder zoals bij de *rational choice theory*. Deze theorie gaat er vanuit dat mensen rationele wezens zijn die een afweging kunnen maken tussen verschillende keuzemogelijkheden. De uiteindelijke keuze is gebaseerd op een rationele keuze, waarbij mensen uitgaan van eigen belang. Ze wegen de kosten op tegen de baten en baseren hun keuze uiteindelijk op wat voor henzelf de meest gunstige optie is (Penner et al., 2005). Vanuit deze theorie zullen hulpbieders alleen hulp bieden wanneer zij hier iets voor terug krijgen. Dus, informele hulp wordt eerder verleend wanneer je weet dat de ander hier iets voor terug doet. Dit houdt de relatie gelijkwaardiger, waardoor de relatie ook langer stand kan houden.

Er is weinig empirisch onderzoek bekend aangaande het wederkerigheidsprincipe. Alleen het onderzoek van Plickert, Côté & Wellman (2007) bevestigt dat gelijkwaardigere relaties meer hulp aan elkaar verlenen dan ongelijkwaardige relaties. Plickert, Côté & Wellman (2007) hebben onderzoek gedaan naar de reciprociteit bij het verlenen van informele hulp. Zij vonden dat maar een vijfde van de onderzochte relaties wederkerigheid vertoonden. Bij dit onderzoek is alleen gekeken naar de wederkerigheid binnen een bepaald type steun; of je als je zelf emotionele steun geeft, je ook emotionele steun ontvangt. De resultaten laten zien dat er wel een substantiële minderheid is die emotionele steun en kleine diensten geeft en ontvangt (30% respectievelijk 38%). Bij het doen van grote diensten is er nauwelijks reciprociteit: maar 4% van de relaties wisselt grote diensten met elkaar uit. Uiteraard kan dit ook te maken hebben met het feit dat de ander geen grote dienst nodig heeft of daar niet toe in staat is (Plickert, Côté & Wellman, 2007).

Daarnaast blijkt wederkerigheid afhankelijk te zijn van de sterkte van de band met die persoon. Zoals eerder is besproken bestaat het netwerk uit *weak ties* en *strong ties*. Verschillende netwerkleiden, zullen verschillende verwachtingen van elkaar hebben. Zo zijn *strong ties* onbaatzuchtiger en verwachten zij minder terug te krijgen voor hun daden. Ook blijkt tussen *strong ties* een minder grote schroom te bestaan om hulp te vragen dan tussen *weak ties* (MOVISIE, 2014). Vraagverlegenheid speelt een sterkere rol bij *weak ties*, omdat je een minder hechte band met hen hebt en hen niet snel wilt opzadelen met jouw problemen. Ook kan het zijn dat je aan hen niet durft toe te geven dat je hulp nodig hebt (Linders, 2010). Het wederkerigheidsprincipe blijkt daardoor van groter belang bij *weak ties* (MOVISIE, 2014).

Het belang van wederkerigheid, waarbij men niet alleen hulp biedt maar ook hulp ontvangt, wordt getoetst door middel van de volgende hypothese. *H7: Hoe meer hulp men biedt, hoe meer men toegang heeft tot informele hulp.*

3.3 Belang van de buurt

In dit onderzoek staan de netwerkenmerken centraal die van invloed kunnen zijn op het wel of niet toegang hebben tot informele hulp. De buurt hangt samen met het sociale netwerk van iemand en verdient daarom een extra uitdieping. Zoals in paragraaf 3.2 over het lokale netwerk al naar voren kwam, hebben de afgelopen decennia een aantal ontwikkelingen plaatsgevonden waardoor het aantal familieleden dat hulp verleent sterk afneemt. Zo is er een teruggang te zien in de familie grootte, zijn steeds meer vrouwen de arbeidsmarkt op gegaan en nemen de geografische afstanden tussen familieleden toe. Buurtbewoners gaan daarom een steeds belangrijkere rol spelen in het verlenen van informele hulp.

Of men burenhulp ontvangt blijkt mede afhankelijk van de frequentie van het contact met buurtbewoners en de residentiële mobiliteit van de buurt (Van Dijk, Cramm & Nieboer, 2013). Daarnaast blijkt dat sociale cohesie van invloed is op de solidariteit van mensen. Sociale cohesie gaat om de mate van binding tussen mensen en solidariteit is daar een concrete uiting van in de vorm van gedragingen en gevoelens (Komter, Burger & Engbersen, 2004). In dit onderzoek wordt onder solidariteit ook het verlenen van informele hulp verstaan. Je bent solidair met elkaar en wilt elkaar helpen. Verwacht wordt dat wanneer de sociale cohesie hoger is, buurtbewoners meer met elkaar betrokken zijn en meer voor elkaar over hebben op het gebied van hulp. Ditzelfde principe wordt in de Wmo gehanteerd. Een sterke sociale samenhang in de buurt zal ertoe leiden dat mensen in de buurt meer participeren en meer bereid zijn om anderen maatschappelijke ondersteuning te bieden. Wanneer buurtbewoners zich betrokken bij elkaar voelen, zullen ze elkaar eerder helpen. Op deze manier kunnen mensen elkaar helpen zonder een beroep te doen op algemene voorzieningen met professionele hulp (memorie van toelichting, 2014). Om burenhulp in te zetten voor informele hulp is de verwachting dat

de aanwezigheid van een bepaalde mate van sociale cohesie in de buurt noodzakelijk is. Dit leidt tot de volgende hypothese. *H8: Hoe hoger de ervaren mate van sociale cohesie in de buurt is, hoe meer men toegang heeft tot informele hulp via burenen.*

4. Methodologie

Om inzichtelijk te krijgen welke netwerkkenmerken van invloed zijn op de toegang tot informele hulp is een kwantitatieve studie uitgevoerd. In dit hoofdstuk wordt de keuze voor een kwantitatieve onderzoeksmethode toegelicht. Tevens wordt ingegaan op de selectie van respondenten en de methode van dataverzameling en data-analyse. Tot slot wordt de methodologie verantwoord op basis van de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek.

4.1 Verantwoording onderzoeksstrategie

In dit onderzoek wordt de invloed van verschillende netwerkkenmerken op de toegang tot informele hulp onderzocht. Daarvoor is de kwantitatieve onderzoeksmethode gewenst. De kwantitatieve methode biedt door middel van het grote aantal onderzoekseenheden, de mogelijkheid om allerlei statistische samenhangen (correlaties) te berekenen (Verschuren & Doorewaard, 2010). Zo kunnen relaties gelegd worden tussen verschillende kenmerken. Ook kunnen uitspraken worden gedaan over welk kenmerk van invloed is op de toegang tot informele hulp. Daarnaast is het bereik van een kwantitatieve methode groot, waardoor uitspraken gedaan kunnen worden over een relatief grote populatie (Verschuren & Doorewaard, 2010). Om uitspraken te kunnen doen over de bevolking van Slikkerveer is een groot bereik noodzakelijk in verband met de representativiteit van de onderzoekspopulatie.

Binnen de kwantitatieve onderzoeksmethode, leent het survey-onderzoek zich het best voor dit onderzoek. Gezien de tijd die voor het onderzoek beschikbaar is, is de arbeidsextensieve vorm van datagenerering van survey-onderzoek een belangrijk voordeel. Het survey-onderzoek is in vergaande mate gestandaardiseerd en er is veel software voor dataverwerking- en analyse beschikbaar zoals SPSS. Niet alleen levert dat tijds winst op, ook wordt het controleerbaar op welke wijze de resultaten tot stand zijn gekomen. Reproductie van het onderzoek door andere onderzoekers wordt daardoor mogelijk (Verschuren & Doorewaard, 2010).

4.2 Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit de bewoners van Slikkerveer vanaf 16 jaar. Er is gekozen voor een brede populatie omdat dit aansluit bij het buurtproject van BuurtWelzijn, welke zich richt op alle inwoners vanaf 10 jaar. Voor dit onderzoek is toch gekozen om de minimumleeftijd voor deelname aan het onderzoek te verhogen naar 16 jaar. Dit om er voor te zorgen dat de enquête voor iedereen te begrijpen is. Daarnaast zullen kinderen onder de 16 jaar nog vooral op hun ouders steunen als het gaat om het verkrijgen van informele hulp. De verantwoordelijkheid van ouders van kinderen boven de 16 jaar neemt langzaam af. Ook hebben kinderen boven de 16 jaar naar verwachting een groter netwerk en kunnen zij meer steunen op vrienden of andere familieleden dan hun ouders.

4.3 Dataverzameling

4.3.1 Enquête

De enquête die gebruikt wordt voor dit onderzoek is bijgevoegd in appendix 2. Dit is de vragenlijst die zowel gebruikt is voor het uitvoeren van de stage opdracht voor BuurtWelzijn, als voor deze scriptie. Dus niet alle vragen uit deze vragenlijst zijn gebruikt in deze scriptie. De enquête bestaat uit zoveel mogelijk gesloten vragen, om het analyseren met behulp van SPSS eenvoudiger te maken. Bij de gesloten vragen is veelal gebruik gemaakt van de Likert-schaal, waar antwoord categorieën op een schaal van 1 tot 5 of 1 tot 7 zijn geplaatst. De Likert-schaal is een meetinstrument van interval meetniveau; de afstand tussen de verschillende antwoordcategorieën is allemaal even groot (Boeije, 't Hart & Hox, 2009). Voor sommige vragen was het ook essentieel om open vragen te stellen. Bij deze vragen hoefde men alleen getallen in te vullen waardoor deze als interval variabelen konden worden meegenomen in SPSS. Hoe welke constructen precies zijn gemeten, wordt behandeld in paragraaf 4.4.

4.3.2 Selectie van respondenten

Voor het onderzoek is getracht een respons te krijgen van minimaal 150 respondenten. Door de beperkte tijd en middelen binnen dit onderzoek is gekozen om een foutenmarge tussen de 5 en 10% te hanteren. De onderzoekspopulatie (bewoners van 16 jaar en ouder) bestaat uit 7117 mensen (CBS, 2012). Met een foutenmarge van 10% en een betrouwbaarheidsniveau van 95% is van de onderzoekspopulatie een minimale respons van 95 gehanteerd (Rasoft Inc, 2013). Voor het uiteindelijke onderzoek is gestreefd naar een respons van 150, waardoor aan die voorwaarde is voldaan.

De respondenten zijn via verschillende kanalen geselecteerd. Allereerst is er via mailmaps toegang gekregen tot 840 emailadressen van inwoners in Slikkerveer. Mailmaps is een email marketing bureau dat 4,1 miljoen e-mailadressen beheert en daarmee de mailing voor bedrijven en organisaties verzorgt. Deze mailings zijn voornamelijk gericht op marketing en worden gericht aan consumenten die hebben aangegeven graag op de hoogte te blijven van lokale en relevante aanbiedingen. Mailmaps kan een mailing verzenden in een bepaalde regio, plaats of zelfs op straatniveau. Er zijn 840 emailadressen beschikbaar van consumenten in de wijk Slikkerveer. Deze zijn vervolgens allen geselecteerd om een eenmalige mail te verzenden met daarbij de uitnodiging om deel te nemen aan de online enquête. Uiteindelijk hebben 35 personen daadwerkelijk de link naar de enquête geopend en daarvan zijn er 30 die de enquête hebben ingevuld (zie tabel 3).

Tabel 3: Resultaten mailmaps

Verzonden	Aangekomen	Opens	Kliks	Ingevuld
-----------	------------	-------	-------	----------

840	828	172	35	30
100%	99%	21%	20%	17%

Daarnaast zijn de enquêtes fysiek verspreid. Dit is gebeurd aan de hand van een getrapte gerandomiseerde steekproef in Slikkerveer, waaruit 22 straten zijn geselecteerd. Voordat de betreffende straten zijn geselecteerd is gesproken met een ondernemer, tevens buurtbewoner, in het centrum van Slikkerveer. Zij vertelde meer over de opbouw van de wijk en dat er verschillende gedeelten in de wijk waren; namelijk een oud en nieuw gedeelte. Volgens haar zijn de bewoners in de oude wijk veel meer betrokken bij elkaar dan in de nieuwe wijk. Op basis van deze bevinding is gekozen om elf willekeurige straten in het oude gedeelte en elf willekeurige straten in het nieuwe gedeelte te selecteren. Vervolgens is in elke straat, bij elke drie huizen aangebeld en gevraagd of zij mee wilden doen aan de enquête. Wanneer ze hier ‘ja’ op antwoordden, is de enquête afgegeven en gezegd dat deze binnen een uur weer opgehaald zouden worden. Zo was het mogelijk om intussen de andere huizen langs te gaan. Er is niet bijgehouden hoeveel bewoners ‘niet thuis’ waren. Wel is bijgehouden hoeveel bewoners geweigerd hebben om mee te werken aan het onderzoek. Redenen variëren tussen het ‘niet willen’, ‘ontbreken aan tijd’ en het ‘niet in staat zijn’. Ook is bijgehouden hoeveel bewoners uitvielen tijdens het onderzoek. Zij namen de enquête wel aan, maar hadden deze niet ingevuld of waren niet thuis op het moment van ophalen. Uiteindelijk is de data in drie verschillende dagen verzameld en is een respons van 99 behaald. In tabel 4 is weergegeven hoeveel mensen er benaderd zijn voor de enquête en wat hiervan de respons en non-respons is geweest. Uiteindelijk is er een totale respons van 129 behaald met zowel de digitale als schriftelijke enquête samen.

Tabel 4: Respons Enquête

Benaderd	Respons	Non-respons (weigering)	Non-respons (uitval)
165	99	61	5
100%	60%	37%	3%

4.3.3 Deskresearch

Naast de survey is ook gebruik gemaakt van deskresearch. Via CBS statline (2012) is informatie verkregen over de bevolking van de wijk Slikkerveer. Daarnaast is via de wijkregisseur van Slikkerveer informatie verkregen over de wijkopbouw, het type huizen en het type bewoners in Slikkerveer. Met behulp van dit deskresearch is meer achtergrond informatie verkregen over de wijk, zodat het onderzoek in de context geplaatst kan worden.

4.4 Operationaliseringen

In deze paragraaf worden alleen de variabelen uit de enquête geoperationaliseerd die in het kader van het scriptieonderzoek gebruikt worden. Achtereenvolgens worden de afhankelijke, onafhankelijke en controlevariabelen besproken.

4.4.1 Afhankelijke variabelen

Toegang informele hulp.

Voor het meten van de toegang tot informele hulp is gebruik gemaakt van verschillende bestaande meetinstrumenten. De Personal Resource Questionnaire (PRQ85) is de basis voor het meetinstrument en meet de waargenomen sociale steun (Brandt & Weinert, 1981). In de PRQ85 worden verschillende situaties voorgelegd waarin men assistentie nodig kan hebben. Vervolgens moet men aankruisen van wie zij die steun kunnen verwachten. Daarbij hebben ze de mogelijkheid uit 13 antwoordcategorieën. In dit onderzoek is gekozen om alleen de volgende antwoord categorieën mee te nemen: niemand, buren, vrienden, familie en partner. De overige antwoordcategorieën, waarbij familieleden verder uitgesplitst zijn in broers, zussen, vader, moeder, tantes, ooms etc. zijn in het kader van dit onderzoek te gedetailleerd. Die uitsplitsing zou te ver voeren voor dit onderzoek.

Om tot de situaties waarin men hulp nodig kan hebben te komen zijn meerdere vragenlijsten bekeken. Items uit de Interpersonal Support Evaluation (ISEL) (Cohen & Hobeman, 1983), Eurobarometer 62.2 (GESIS, 2012) en PRQ85 (Brandt & Weinert, 1981) zijn met elkaar vergeleken. Deze vragenlijsten richten zich op meerdere dimensies van steun zoals fysieke, emotionele, evaluatieve en informatieve steun. Daarnaast richten meerdere items zich op hulp bij ziekte. In dit onderzoek zijn alleen de items van belang die gaan om situaties waarin men fysieke hulp nodig kan hebben. Daarnaast hoeft deze hulp niet betrekking te hebben op mensen die hulpbehoevend zijn maar gaat het om alle mensen. De vragenlijst van Partoer (De Vries, Hoekstra & Graafsma, 2013) gaat in op deze informele hulp en onderscheidt zeven situaties waarin men hulp nodig kan hebben. Samen met de items van bovengenoemde vragenlijsten is gekomen tot een instrument die informele hulp meet (zie figuur 3).

Figuur 2: Meetinstrument toegang tot informele hulp (appendix 2)

Er vanuit gaande dat u het zelf (tijdelijk) niet meer kunt, in welke van de volgende situaties zou u dan op hulp of steun kunnen rekenen van vrienden, buren of familie? Meerdere antwoordopties zijn mogelijk.

	Nee, niemand	Ja, buren	Ja, vrienden	Ja, familie	Ja, partner
Vervoer naar de dokter	☐	☐	☐	☐	☐
Hulp in de huishouding, met boodschappen doen, eten klaarmaken etc.	☐	☐	☐	☐	☐
Hulp met lastige klussen in en rond het huis, zoals	☐	☐	☐	☐	☐

dakgoot leeghalen, elektra aansluiten, een hoge heg snoeien etc.

Advies met betrekking tot financiële zaken	☐	☐	☐	☐	☐
Hulp bij persoonlijke verzorging, waaronder zich wassen, aankleden, wonden schoonmaken etc.	☐	☐	☐	☐	☐
Hulp bij kleine klusjes zoals planten water geven, container bij de weg zetten, huisdieren verzorgen etc.	☐	☐	☐	☐	☐
Hulp bij het invullen van formulieren in verband met uitkeringen, belastingen, aanvragen van diensten etc.	☐	☐	☐	☐	☐

Op bovenstaande vraag konden respondenten aankruisen via wie zij op hulp konden rekenen. Uit de analyses bleek er weinig variatie in de antwoorden te zijn. Maar 25% van de respondenten heeft minimaal 1 keer ‘nee niemand’ aangekruist. Om te meten of de respondenten toegang tot informele hulp hebben of niet, is daarom gekozen om alle zeven items waarop men ‘niemand’ heeft aangekruist samen te voegen. Alvorens dit is gedaan is gecontroleerd met behulp van een factoranalyse of alle items wel op 1 factor laden en daarmee een goede schaal vormen. Een principale componenten analyse (PCA) geeft aan dat de 7 items samen een eendimensionale schaal vormen en dat alle items samen hetzelfde construct meten. Deze factor verklaart 47,1% van de totale variantie en is daarmee matig tot goed. Ook uit de betrouwbaarheidsanalyse blijkt de schaal een goede interne consistentie te hebben met $\alpha = 0,81$. Alle items blijken betrouwbaar genoeg om te behouden waardoor geen items verwijderd hoeven te worden (if item is deleted $< \alpha$). Om het probleem op te lossen dat er weinig variatie in de antwoorden is, is gekozen om een dummy variabele aan te maken: 0 = in één of meer gevallen geen toegang tot informele hulp en 1 = in wel alle gevallen toegang tot informele hulp.

Toegang informele hulp via burens

Om de toegang tot informele hulp via burens te meten is gebruik gemaakt van dezelfde vragen als toegang tot informele hulp (zie figuur 3). In dit geval zijn alleen de zeven antwoordcategorieën met ‘ja, burens’ samen genomen. Dus bij alle zeven situaties is opgeteld hoe vaak men burens heeft aangekruist. Vervolgens is met behulp van de som van die zeven items een nieuwe variabele aangemaakt die aangeeft of men toegang heeft tot informele hulp via burens. In tegenstelling tot toegang tot informele hulp, is binnen deze variabele wel genoeg variatie gevonden. In dit geval is het dus niet noodzakelijk om een dummyvariabele aan te maken.

4.4.2 Onafhankelijke variabelen

In de analyses worden zeven onafhankelijke variabelen meegenomen. Als eerste *toegang informele hulp via vrienden*. Bij deze variabele is hetzelfde gedaan als bij toegang informele hulp via burens. Bij alle zeven items zijn de antwoordcategorieën ‘ja, vrienden’ samen genomen. Met behulp van de som van deze items is een nieuwe variabele aangemaakt die meet hoeveel toegang men heeft tot informele hulp via vrienden. Als tweede is *toegang informele hulp via familie*. Ook deze variabele is hetzelfde gemeten als toegang via burens en vrienden. Van alle zeven items is de som genomen van de antwoordcategorieën ‘ja, familie’ en hiervan is een nieuwe variabele aangemaakt die meet hoeveel toegang men heeft tot informele hulp via familie.

Daarnaast zijn er een aantal variabelen die de grootte van het netwerk meten. De variabele *familieleden* meet hoeveel familieleden men in het netwerk heeft. Dit wordt gemeten aan de hand van de vraag: ‘hoeveel familieleden ziet u tenminste 1 keer per maand?’. Verder meet de variabele *netwerkgrootte* de grootte van het totale netwerk. Deze variabele wordt gemeten aan de hand van drie verschillende vragen waarin men zelf kan aangeven hoeveel familieleden, vrienden en buurtbewoners zij tenminste 1 keer in de maand zien. Dit is ook een vraag die eerder is gebruikt in de vragenlijst van het LASA (Huisman et al., 2011). Vervolgens is met behulp van de som van alle aantallen een nieuwe variabele aangemaakt die de totale netwerkgrootte meet. Daarnaast is er de variabele *lokaal netwerk*. Dit is gemeten aan de hand van drie verschillende vragen. In de eerste twee vragen kan men aangeven hoeveel van de familieleden en vrienden die ze tenminste 1 keer per maand zien, op minder dan 30 minuten reisafstand (per auto) bij hen vandaan woont. Vervolgens is het aantal buurtbewoners dat zij tenminste 1 keer in de maand zien hierbij opgeteld. De som van deze drie vragen meet in dit onderzoek het lokale netwerk. Om ook te meten wat de invloed van familieleden en vrienden zonder buurtbewoners is, is de variabele *familie en vrienden lokaal* opgesteld. Dit is de som van hoeveel familie en vrienden men tenminste 1 keer per maand ziet en op minder dan 30 minuten reisafstand van hen woont.

Een andere onafhankelijke variabele is *bieden van hulp*. Hoeveel hulp iemand biedt, wordt gemeten aan de hand van de vraag: ‘hoe vaak gebeurde het in het afgelopen jaar dat u anderen hielp met dagelijkse taken in en rond het huishouden, bijv. maaltijden klaarmaken, het huis schoonmaken, vervoer, een klusje, het invullen van formulieren?’. Deze vraag heeft zeven antwoordcategorieën, van ‘nooit’(1) naar ‘een aantal keer per week’(7). Dit wordt behandeld als interval variabele.

Als laatste onafhankelijke variabele is *sociale cohesie*. Om de sociale cohesie in de buurt te meten is gebruik gemaakt van een bestaand meetinstrument, ontwikkeld door Decide (Frieling & Niemeijer (2007)). Het meetinstrument bestaat uit zeven vragen (zie figuur 4). Om de mate van sociale cohesie te meten is gebruik gemaakt van een schaal. Deze schaal bestaat uit een optelsom van de scores van elke respondent op de zeven verschillende vragen in het meetinstrument (Frieling & Niemeijer, 2007).

1. Hoe vaak maakte u in het afgelopen half jaar een praatje met iemand uit de buurt?
2. Als u wat langer weg bent van huis, is er dan iemand in uw buurt die een oogje in het zeil houdt, bijvoorbeeld door op te letten dat er niet ingebroken wordt, door voor uw huisdieren te zorgen of door de planten water te geven?
3. Als er iets belangrijks gebeurt in de buurt of met een buurtgenoot, is er dan iemand uit uw buurt die u hiervan op de hoogte brengt?
4. Voelt u zich betrokken bij de mensen die in uw directe buurt wonen?
5. Als er een droevig moment of een droevige gebeurtenis is in uw leven, is er dan iemand uit de buurt die voor u een steun en toeverlaat is?
6. Zijn er in deze buurt wel eens buurtfeesten of buurtbarbecues of andere activiteiten waarvoor de hele buurt uitgenodigd is? [ZO JA] Hoe vaak gaat u naar deze feesten, barbecues of activiteiten?
7. Heeft u in het afgelopen jaar samengewerkt met andere buurtbewoners om iets te organiseren voor de buurt, bijvoorbeeld om een buurtfeest of –activiteit te organiseren of om een buurtkrantje te maken? [ZO JA] hoe vaak bent u in het afgelopen jaar met deze buurtbewoners bijeengekomen?

Antwoordcategorieën:

- Vr 1 *Eens per jaar of minder vaak (0), een aantal keren per jaar (1), een aantal keren per maand (2), eens per week (3), een aantal keren per week of vaker (4).*
- Vr 2,3,5,6 *Bijna nooit (0), meestal niet (1), soms wel/niet (2), meestal wel (3), bijna altijd (4).*
- Vr 4 *Bij bijna niemand (0), bij de meeste mensen niet (1), bij sommige wel/niet (2), bij de meeste mensen wel (3), bij bijna iedereen (4).*
- Vr 7 *[Niet samengewerkt] (0), ongeveer eens in de drie maanden samengewerkt (2), ongeveer eens in de twee maanden samengewerkt (3), ongeveer maandelijks of vaker samengewerkt (4).*

Alle items zijn gehercodeerd tot bovenstaande antwoordcategorieën (zie figuur 4). Vervolgens is een factoranalyse gedaan om te onderzoeken of de factoren op één schaal geplaatst kunnen worden of dat er meerdere constructen achter zitten. Er zijn twee initiële factoren (eigenwaarde > 1) geïdentificeerd. De eerste vijf vragen laden op factor 1. Vraag zes en zeven laden op factor 2. Ook hebben vraag zes en zeven een lage correlatie met de overige items, waardoor samenvoegen van de twee factoren niet zinvol is. De eerste factor heeft al een verklaarde variantie van 40,40%, waardoor besloten is alleen de eerste factor mee te nemen in de analyses. Vervolgens is de factoranalyse nogmaals uitgevoerd, maar dan alleen met de eerste 5 items. Deze voldoen aan alle voorwaarden, laden op één factor en hebben samen een verklaarde variantie van 53,76%. Daarnaast is er een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. De schaal om sociale cohesie te meten blijkt een goede interne consistentie te hebben met $\alpha = 0,78$. Alle items blijken betrouwbaar genoeg te zijn om te behouden.

Op basis van de factoranalyse en betrouwbaarheidsanalyse kan geconcludeerd worden dat de vijf items een goede schaal vormen om sociale cohesie te meten. Om uiteindelijk bij de resultaten goede vergelijkingen te kunnen maken met andere onafhankelijke variabelen, is gekozen om de som te nemen van de vijf items en deze te delen door het aantal items. De nieuwe variabele is dan ‘sociale cohesie’.

4.4.3 Controlevariabelen

In dit onderzoek kunnen naast de onafhankelijke variabelen die zijn opgesteld, ook andere elementen van invloed zijn of men toegang tot informele hulp heeft of niet. Deze elementen worden ook wel

controlevariabelen genoemd. Deze controlevariabelen zijn vanuit de literatuur opgesteld en kunnen invloed uitoefenen op de samenhang tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabelen. Door controlevariabelen in de analyses mee te nemen, kan nagegaan worden of de samenhang tussen de variabelen verandert. Zo kan onderzocht worden of het effect door de onafhankelijke variabele bereikt wordt, of dat dit mede komt door de controlevariabelen. In dit onderzoek zijn er zowel in de multiële regressie analyse als in de logistische regressie analyse, controlevariabelen meegenomen.

Allereerst de sekse van de respondent. Uit studies blijkt dat vrouwen eerder geneigd zijn om informele hulp te geven en te ontvangen (Plickert et al., 2007). Ook blijken vrouwen over het algemeen een groter sociaal netwerk te hebben, waardoor zij meer op hulp kunnen rekenen (Degenne & Forsé, 1999). Zodra de steekproef meer vrouwen bevat, kan het effect wat gevonden wordt een schijneffect zijn van wat eigenlijk veroorzaakt wordt door de factor 'vrouw'. Dit kan beïnvloeden of men toegang heeft tot informele hulp. Voor het geslacht van de respondent is een directe vraag gesteld of diegene man of vrouw is. Hierbij geeft de waarde 0 = man aan, en de waarde 1 = vrouw.

Daarnaast kan de leeftijd beïnvloeden of men toegang heeft tot informele hulp of niet. Naarmate men ouder is, wordt de sociabiliteit van iemand (aantal contacten dat men heeft) minder (Degenne & Forsé, 1999). Dus verwacht wordt dat naarmate men ouder is, men ook minder mensen heeft om op steunen wanneer hulp nodig is. Onderzoek heeft aangetoond dat mensen van middelbare leeftijd het grootste netwerk hebben en de meeste hulp ontvangen en geven (Plickert et al., 2007). De leeftijd van de respondent is gevraagd aan de hand van een open vraag waarin zij hun leeftijd konden invullen.

Verder is de partner meegenomen als controlevariabele. Of iemand een partner heeft is van grote invloed of men toegang tot informele hulp heeft. Uit onderzoek blijkt dat de partner de grootste steun is wanneer men hulp nodig heeft (van er Meer & Mulder, 2007). Of men een partner heeft of niet kon aangegeven worden met 'nee' (waarde 0) of 'ja' (waarde 1).

Ook het opleidingsniveau blijkt bepalend voor de toegang tot informele hulp. Lager opgeleiden blijken over het algemeen minder informele hulp te geven en te ontvangen dan hoger opgeleiden (Auchincloss, Nostrand & Ronsaville, 2001). Dit kan te maken hebben met het feit dat hoger opgeleiden vaak meer te besteden hebben, waardoor zij meer mogelijkheden hebben voor het bieden van hulp (Plickert et al., 2007). Het opleidingsniveau van de respondenten is gemeten aan de hand van een vraag waarin zij konden aangeven wat hun hoogst afgeronde opleiding is. De antwoordcategorieën 'basisonderwijs' en 'lager beroepsonderwijs (VMBO/Mavo)' zijn gehercodeerd tot laag opgeleid. 'Havo/VWO' en 'middelbaar beroepsonderwijs (MBO)' zijn gehercodeerd tot middelbaar beroepsonderwijs. De laatste categorie 'hoger beroepsonderwijs (HBO/Universiteit)' is gehercodeerd tot hoger opgeleid. Vervolgens zijn dummyvariabelen aangemaakt met hoger opgeleid als referentiecategorie.

Als laatste is de verwachting dat het aantal jaren dat iemand woonachtig is in Slikkerveer een rol speelt bij of diegene informele hulp kan krijgen. Zodra iemand langer in de wijk woont, heeft

diegene een groter lokaal netwerk opgebouwd en heeft wellicht meer contact met buurtbewoners. De respondent kon zelf aangeven met een cijfer hoeveel jaren hij/zij al woonachtig is in de wijk Slikkerveer.

4.5 Verwijdering van respondenten

De totale respons van de digitale en schriftelijke enquête samen is uitgekomen op 129. Echter, tien van deze enquêtes bleken al direct niet bruikbaar, omdat de respondenten geen antwoord hadden gegeven op vragen over de afhankelijke variabele: toegang tot informele hulp. Voor goede resultaten is het namelijk van belang dat de afhankelijke variabelen in het onderzoek geen missings bevatten (Field, 2009). Daarnaast zijn er nog 5 extra cases verwijderd omdat die respondenten meer dan 4 missings hadden. Meer dan 4 missings zou naar eigen mening leiden tot een vertekening van de resultaten. Hierdoor zijn uiteindelijk 114 respondenten overgebleven.

Voor de overige missings is gekozen om deze te vervangen door het gemiddelde. De reden om deze te vervangen door het gemiddelde en niet allemaal te verwijderen is omdat in dit onderzoek sprake is van een kleine steekproef, waardoor het essentieel is dat iedereen die de vragenlijst heeft ingevuld ook daadwerkelijk in de analyses mee doet. Bovendien heeft elke respondent niet meer dan 4 missings waardoor de respondenten elkaar in evenwicht kunnen houden. Alleen op de variabele ‘contact met buurtbewoners’ is sprake van missings op grote schaal. In onderstaande tabel (tabel 5) is zichtbaar voor welke variabelen, hoeveel missende waarden waren. Het gevolg van missings vervangen door het gemiddelde is dat bij sommige variabelen de interpretatie van de resultaten verandert. Zo zal het aantal familieleden, vrienden en buurtbewoners in het netwerk op een decimaal uitkomen, terwijl het niet mogelijk is om een sociaal netwerk van bijvoorbeeld 13,2 mensen te hebben. In dit onderzoek zal dit niet direct afgerond worden, om de interpretatie zo duidelijk mogelijk te houden.

Tabel 5: Hoeveelheid missings vervangen door het gemiddelde op de verschillende variabelen (n=114)

Variabele	N of Replaced Missing Values
Leeftijd	1
Opleiding	2
Woonjaren	1
Familieleden	2
Familieleden lokaal	3
Vrienden	4
Vrienden lokaal	4
Buurtbewoners	34

4.6 Overzicht van alle variabelen

In onderstaande tabel (tabel 6) is een overzicht gegeven van alle variabelen in dit onderzoek. Dit zijn alle variabelen nadat de waarden zijn geïmputeerd of vervangen door het gemiddelde. Voor elke variabele is het gemiddelde of het percentage gegeven, de standaardafwijking en het minimum en maximum.

Tabel 6: Gemiddelden, percentages, standaardafwijking, minimum en maximum van alle variabelen in dit onderzoek (N=114)

	Gemiddelde / %	Standaardafwijking	Min	Max
Afhankelijke variabelen				
Toegang informele hulp	75.4%		0	1
Toegang informele hulp via burens	1.62	1.86	1	7
Onafhankelijke variabelen				
Toegang informele hulp via vrienden	2.25	2.51	1	7
Toegang informele hulp via familie	4.59	2.50	1	7
Familieleden	7.69	5.23	1	30
Vrienden	6.86	8.75	0	50
Netwerkgrootte	23.74	13.14	4	79.20
Lokaal netwerk	21.51	12.82	3	72
Familie + vrienden lokaal	12.31	10.13	0	55
Bieden van hulp	3.54	1.84	1	7
Sociale cohesie	2.86	0.80	0.20	4
Controle variabelen				
Leeftijd	47.46	18.59	16	92
Vrouw (ref: man)	62.3%		0	1
Partner (ref: geen partner)	75.4%		0	1
Laag opgeleid (ref: hoog opgeleid)	32.5%		0	1
Middelbaar opgeleid (ref: hoog opgeleid)	42.1%		0	1
Hoog opgeleid	23.7%		0	1
Aantal jaren woonachtig	26.2	17.96	2	87

4.7 Analysestrategie

Om de verschillende hypothesen in dit onderzoek te kunnen toetsen wordt gebruik gemaakt van meerdere technieken. In deze paragraaf wordt per techniek beschreven, welke hypothese, op welke

wijze getoetst wordt. In het volgend hoofdstuk (resultaten) zullen vervolgens de resultaten gepresenteerd worden.

4.7.1 Beschrijvende statistiek

Hypothese 3 en 4 kunnen niet getoetst worden omdat de onafhankelijke variabelen zich in dezelfde vraag bevinden als de afhankelijke variabele. Daarom is gekozen om aan de hand van het gemiddelde een beschrijving te geven van hoe vaak men via familieleden, vrienden en burens toegang verkrijgt tot informele hulp. Op deze manier kan toch onderzocht worden of er ondersteuning is voor deze hypothesen.

H3: Men krijgt vaker toegang tot informele hulp via familieleden, dan via vrienden en burens.

H4: Men krijgt vaker toegang tot informele hulp via vrienden dan via burens.

4.7.2 Logistische regressie: toegang informele hulp verklaard

Hypothese 1, 2, 5 en 7 worden getoetst met behulp van de logistische regressieanalyse. De afhankelijke variabele in deze hypothese is een dichotome variabele, er zijn namelijk twee categorische uitkomsten die je wilt voorspellen: wel in alle gevallen toegang tot informele hulp en niet in alle gevallen toegang tot informele hulp. Een belangrijke voorwaarde voor logistische regressie is collineariteit. Om alle vier de variabelen uit de hypothesen in één model te voegen met de afhankelijke variabele, is het van belang om te onderzoeken of de variabelen niet te hoog met elkaar correleren. Als de VIF-waarde groter is dan 10, of de Tolerantie kleiner dan 0.1, dan is er sprake van multicollineariteit (Field, 2009). In dit geval correleert het lokale netwerk te hoog met de netwerk grootte, waardoor niet wordt voldaan aan de assumptie van collineariteit en blijkt er sprake van multicollineariteit (Netwerk grootte, Tolerantie = .052, VIF = 19.15; Lokaal netwerk, Tolerantie = .059, VIF = 16.91). De variabelen familieleden netwerk en hulp bieden voldoen wel aan deze voorwaarde.

De hoge correlatie tussen de netwerk grootte en het lokale netwerk kan te maken hebben met het feit dat het sociaal netwerk van veel mensen gelijk is aan hun lokale netwerk. Hierdoor zijn veel contacten die men heeft van lokale aard. De variabelen netwerk grootte en lokaal netwerk hebben een zeer sterke correlatie ($r = 0.97$) waardoor aangenomen mag worden dat deze variabelen hetzelfde meten. In principe dienen variabelen die te hoog met elkaar correleren ($r > 0.7$) verwijderd te worden (Field, 2009). Het is echter niet mogelijk om een van de variabelen te verwijderen omdat beide onafhankelijke variabelen nodig zijn om de hypothesen te toetsen. Er is nog gezocht naar een plaatsvervangende onafhankelijke variabele. Alleen het aantal buurtbewoners in het netwerk zou hiervoor geschikt zijn, zij het niet dat deze variabele teveel missings bevat om hier betrouwbare analyses mee te kunnen doen (zie paragraaf 4.5). Daarom is gekozen om wel beide variabelen, lokaal netwerk en netwerk grootte, te meten. Omdat het niet mogelijk is om de twee variabelen tegelijk te

toetsen, zijn beide variabelen in twee losse modellen geschat. Op deze manier zal de multicollineariteit de resultaten niet beïnvloeden. Bij alle overige variabelen is geen sprake van een te hoge correlatie.

Tijdens de logistische regressieanalyse zal de afhankelijke variabele toegang tot informele hulp zijn. In model één worden de controlevariabelen getoetst. In de modellen 2, 3, 4 en 5 worden de variabelen ‘netwerkgrootte’, ‘familieleden netwerk’, ‘bieden van hulp’ en ‘lokaal netwerk’ samen met de controlevariabelen meegenomen. Vervolgens worden in model 6 alle variabelen samengevoegd (behalve lokaal netwerk) om zo te controleren of de resultaten nog significant blijven wanneer meerdere variabelen worden opgenomen in het model.

H1: Des te groter het sociale netwerk, des te meer men toegang heeft tot informele hulp.

H2: Hoe meer familieleden men in zijn netwerk heeft, hoe meer men toegang heeft tot informele hulp.

H5: Hoe lokaler het netwerk, hoe groter de toegang tot informele hulp.

H7: Hoe meer hulp men biedt, hoe meer men toegang heeft tot informele hulp.

4.7.3 Multipelle regressie: toegang via burens verklaard

Multipelle regressie wordt gebruikt om de lineaire relatie tussen een continue (afhankelijke) variabele en twee of meer voorspellende (onafhankelijke) variabelen. Voorspellers kunnen zowel continue als dichotoom zijn (Allen & Bennet, 2010). Er is gekozen om gebruik te maken van hiërarchische multipelle regressie om zo te kunnen onderzoeken wat de onafhankelijke variabelen extra toevoegen aan het model met alleen controlevariabelen. Ook hier is het een vereiste dat de variabelen niet te hoog met elkaar correleren (Field, 2009). Geen van de variabelen heeft een correlatie van 0.7 of hoger waardoor deze in het zelfde model mogen worden meegenomen.

Hypothese 6 en 8 worden getoetst met behulp van multipelle regressie. Model één tot en met vier zijn regressieanalyses die de toegang tot informele hulp via burens verklaart. Model één bevat enkel de controlevariabelen. In het tweede model wordt het lokale netwerk van vrienden en familie aan het model toegevoegd. Het derde model voegt vervolgens sociale cohesie toe. Uiteindelijk neemt model 4 alle variabelen samen en wordt zo gecontroleerd of de resultaten nog significant blijven wanneer meerdere variabelen worden opgenomen in het model.

H6: Hoe minder familie en vrienden men in het lokale netwerk heeft, hoe meer men toegang heeft tot informele hulp via burens.

H8: Hoe hoger de ervaren mate van sociale cohesie in de buurt is, hoe meer men toegang heeft tot informele hulp via burens.

4.8 Methodologische kwaliteit

4.8.1 Betrouwbaarheid

Tijdens het onderzoek is getracht een zo hoog mogelijke betrouwbaarheid te waarborgen. Dit is geprobeerd door toevallige fouten te voorkomen, zodat bij herhaling van het onderzoek dezelfde

uitkomsten kunnen worden gerealiseerd. Hoewel er sprake is van een schriftelijke en een digitale enquête is toch bij iedereen dezelfde vragenlijst afgenomen. Voor beide enquêtes is exact dezelfde opening en dezelfde volgorde van vragen gebruikt. Daarnaast is geprobeerd een zo eenvoudig mogelijk taalgebruik te hanteren zodat de enquête voor mensen met verschillende opleidingsniveaus en leeftijdscategorieën begrijpelijk is. Tevens zijn alle geconstrueerde schalen die in de enquête zijn gebruikt, op betrouwbaarheid getoetst. Ondanks dat er rekening is gehouden met toevallige meetfouten, zullen deze altijd blijven voorkomen. Wel mag aangenomen worden dat deze fouten niet systematisch zijn en ze elkaar in de onderzoeksgroep als geheel in evenwicht houden (Boeije, 't Hart & Hox, 2009).

4.8.2 Validiteit

Naast de betrouwbaarheid van het onderzoek is het ook van belang om te kijken naar de validiteit van het onderzoek. De validiteit gaat om in hoeverre de resultaten van het onderzoek door systematische fouten is verstoord. In hoeverre leiden deze systematische meetfouten tot een systematische vertekening van de resultaten? Hierbij kan gekeken worden naar de interne en externe validiteit (Boeije, 't Hart & Hox, 2009).

De interne validiteit gaat om de geldigheid van de conclusies voor de onderzoeksgroep (Boeije, 't Hart & Hox, 2009). Er is getracht om een zo groot mogelijke validiteit na te streven door te benadrukken dat het invullen van de enquête geheel anoniem is. Op deze manier is getracht om sociaal wenselijke antwoorden te vermijden. Daarnaast is vermeden om mensen in het bijzijn van de onderzoeker de vragenlijst te laten invullen. Dit geeft een groter gevoel van anonimiteit waardoor de onderzoeker minder invloed kan uitoefenen. Wel moet vermeld worden dat het onderwerp van het onderzoek voor sommigen gevoelig ligt en dit invloed kan hebben op de resultaten.

Daarnaast is er de externe validiteit, die meet of de conclusies van toepassing zijn op de gehele populatie (Boeije, 't Hart & Hox, 2009). Er is op twee niveaus een random steekproef getrokken uit de bevolking van Slikkerveer, waardoor aangenomen mag worden dat deze representatief is voor de bevolking van Slikkerveer. Dit is gecontroleerd door de percentages mannen/vrouwen en leeftijdscategorieën te vergelijken met de gegevens van CBS Statline (2012). In tabel 7 is een vergelijking te zien van de gegevens. Hieruit blijkt dat de percentages van het eigen onderzoek redelijk overeenkomen met de gegevens van het CBS. Alleen de man/vrouw verdeling in het eigen onderzoek wijkt iets af van de gegevens van het CBS. Het eigen onderzoek vertegenwoordigt iets meer vrouwen (zie tabel 7). Het onderzoek is daarmee representatief voor de bevolking van Slikkerveer, waarmee ook aan de externe validiteit voldaan is. Vanuit de opdrachtgever, BuurtWelzijn, is dit een belangrijke opbrengst. Ook vanuit de wetenschap wordt verwacht dat de door onderzoekers verkregen kennis gerelateerd kan worden aan bestaande kennis en theorie waardoor de onderzoeks-conclusies ook voor andere, niet-onderzochte situaties moeten gelden (Boeije, 't Hart & Hox, 2009).

Tabel 7: Vergelijking percentages CBS (2012) en eigen onderzoek voor geslacht en leeftijd.

	% CBS	% Eigen onderzoek
Geslacht		
Mannen	49	38
Vrouwen	51	62
Leeftijd		
15-25 jaar	12	14
26-45 jaar	28	34
46-65 jaar	27	35
66+	16	17

5. Resultaten

In het vorige hoofdstuk is het databestand besproken en aangepast zodat deze gebruikt kan worden voor de analyses. In dit hoofdstuk worden alle analyses uitgevoerd en worden de belangrijkste resultaten gepresenteerd. Allereerst worden de beschrijvende statistieken weergegeven. Daarna volgen de verklarende analyses, waarbij gebruik wordt gemaakt van logistische en multiële regressie analyses.

5.1 Beschrijvende statistieken

In tabel 8 staat de toegang tot informele hulp uitgesplitst in de verschillende categorieën die die toegang kunnen geven, namelijk familieleden, vrienden en burens. In deze tabel staat de gemiddelde score per categorie weergegeven. Deze scores lopen op een schaal van 1 tot 7, die aangeven in hoeveel situaties je toegang hebt tot informele hulp via de verschillende groepen. Er blijken duidelijke verschillen te zijn in de gemiddelde scores tussen de categorieën. Zo wordt het hoogst gescoord op familie met een gemiddelde score van 4.59; men kan gemiddeld in 4 tot 5 situaties op hulp rekenen van familieleden. Op vrienden kan men gemiddeld in 2 tot 3 situaties rekenen en op burens maar in 1 tot 2 situaties. Vooral het verschil in de gemiddelde score van familieleden ten opzichte van de gemiddelde score van vrienden en burens is zo groot dat geconcludeerd kan worden dat men vaker toegang tot informele hulp krijgt via familieleden dan via vrienden en burens. Dus hypothese 3, men krijgt vaker toegang tot informele hulp via familieleden, dan via vrienden en burens, wordt hiermee ondersteund.

Tabel 8: Toegang tot informele hulp uitgesplitst in drie categorieën (n=114)

	Gemiddelde score
Familieleden	4.59
Vrienden	2.25
Burens	1.62

Naast het uitsplitsen van de toegang tot informele hulp in verschillende categorieën is het ook van belang de toegang tot informele hulp via burens verder uit te splitsen. Op deze manier wordt de variatie in de toegang tot informele hulp via burens verduidelijkt en wordt inzicht gekregen in welk percentage mensen in geen enkele situatie op hulp via burens kan rekenen, of op 1 of meer situaties. In tabel 9 is de toegang tot informele hulp via burens uitgesplitst in de 7 situaties. Zoals in deze tabel is af te lezen, blijkt het grootste percentage (37,7%) in geen enkele situatie op hulp via burens te kunnen rekenen. Ook is opvallend dat maar 1,8% in alle gevallen op hulp via burens kan rekenen.

Tabel 9: Toegang informele hulp via buren uitgesplitst in 7 situaties (n=114)

	Percentage
Geen enkele situatie	37,7%
1 situatie	23,7%
2 situaties	12,3%
3 situaties	9,6%
4 situaties	4,4%
5 situaties	7,9%
6 situaties	2,6%
7 situaties	1,8%

Als laatste wordt in tabel 10 een overzicht gegeven van het aantal personen dat zich in het sociale en lokale netwerk van de respondenten bevindt. Er is uitgesplitst in categorieën welk percentage mensen, een bepaald aantal personen in zijn sociaal of lokaal netwerk heeft. De meeste mensen blijken 10-20 personen in hun sociaal netwerk (41,2%) en lokaal netwerk (43%) te hebben. Zoals ook al bleek uit het collineaire verband tussen netwerk grootte en lokaal netwerk, komen deze percentages aardig overeen. Wel valt op dat het percentage mensen dat minder dan 10 personen in hun lokale netwerk heeft hoger ligt dan in hun sociale netwerk. Niet alle sociale contacten hoeven dus lokaal van aard te zijn.

Tabel 10: Grootte sociaal en lokaal netwerk (n=114)

Aantal personen	< 10	10-20	20-30	30-40	40-50	50+
Sociaal netwerk	7,9%	41,2%	30,7%	11,4%	4,4%	4,4%
Lokaal netwerk	14%	43%	29%	5,2%	4,4%	4,4%

5.2 Verklarende analyses

5.2.1 Toegang tot informele hulp

Met behulp van een logistische regressieanalyse wordt onderzocht wat de invloed is van de netwerk grootte (H1), het aantal familieleden in het netwerk (H2), het lokale netwerk (H5) en of men zelf hulp biedt (H7) op de toegang tot informele hulp. De resultaten van deze analyse zijn weergegeven in tabel 11.

In model 1 zijn alleen de controlevariabelen meegenomen. In dit onderzoek zijn de controlevariabelen niet de focus van het onderzoek, waardoor hier niet veel aandacht aan besteed zal worden. Uit de analyses blijkt dat leeftijd een significante invloed heeft op de toegang tot informele

hulp; hoe jonger de leeftijd hoe minder toegang tot informele hulp. Ook heeft het hebben van een partner een significante invloed: mensen met een partner hebben meer toegang tot informele hulp dan mensen zonder partner. Verder is het aantal woonjaren significant: hoe langer mensen in Slikkerveer wonen, hoe groter de toegang tot informele hulp is. Dit kan natuurlijk ook samenhangen met het feit dat mensen langer de tijd hebben gehad om een lokaal netwerk in de wijk op te bouwen. Als laatste is het hebben van een laag opleidingsniveau van significante invloed op de toegang tot informele hulp. Mensen met een lager opleidingsniveau hebben minder toegang tot informele hulp dan mensen met een hoger opleidingsniveau. De verklaarde variantie van het model is 44% ($R^2 = 0.440$).

In model 2 is het aantal familieleden in het netwerk toegevoegd. De verwachting was dat hoe meer familieleden men in zijn netwerk heeft, hoe meer toegang men heeft tot informele hulp (hypothese 2). Het aantal familieleden blijkt geen significante invloed te hebben op de toegang tot informele hulp. Dus hypothese 2 wordt verworpen.

In model 3 is de variabele netwerk grootte toegevoegd. De netwerk grootte blijkt wel van significante invloed te zijn op de toegang tot informele hulp. Dus de hypothese (1) dat hoe groter het sociale netwerk van iemand, hoe groter de toegang tot informele hulp, wordt aangenomen. Vervolgens is onderzocht wat de waarschijnlijkheid (odds) is dat men toegang tot informele hulp heeft of niet. De odds op toegang tot informele hulp blijkt 1.104 keer zo groot voor mensen met een groter sociaal netwerk. Zodra de odds omgerekend worden naar kansen, blijkt dat de toegang tot informele hulp met 2% toeneemt, wanneer je een contact meer hebt in je sociaal netwerk. Zoals in tabel 6 is af te lezen, loop het sociale netwerk van 4 t/m 79 leden. Dit is een vrij grote range waaruit je kunt concluderen dat de toegang tot informele hulp snel toeneemt. Wanneer een persoon vijf contacten meer heeft in zijn netwerk dan een ander persoon, heeft diegene 10% meer informele hulp dan de ander.

In model 4 is de variabele 'hulp bieden' toegevoegd. De verwachting was dat hoe meer hulp iemand biedt, hoe groter zijn toegang tot informele hulp (hypothese 7). Echter, hulp bieden blijkt geen significante invloed te hebben op of men wel of niet toegang heeft tot informele hulp. Hypothese 7 wordt daarmee niet ondersteund. Met behulp van deze hypothese werd vooral de potentie van de hulp gemeten (of men toegang heeft tot hulp). In de vragenlijst is ook een vraag opgenomen die de daadwerkelijke hulp meet (het ontvangen van hulp). Zo kon een andere relatie onderzocht worden met betrekking tot wederkerigheid. Met behulp van een multi-pele regressieanalyse (zie appendix 1) is onderzocht in hoeverre hulp bieden van invloed is op het ontvangen van hulp. Hulp bieden blijkt inderdaad een positief significante invloed te hebben op het ontvangen van hulp ($B = .295$, $p < 0.01$). Dus hulp bieden heeft geen invloed op de potentie van het krijgen van hulp, maar wel op het daadwerkelijk ontvangen van hulp.

In model 5 is de variabele lokaal netwerk toegevoegd aan het model. Het lokale netwerk blijkt van significante invloed te zijn op de toegang tot informele hulp. Oftewel de hypothese dat hoe lokaler het netwerk, hoe groter de toegang tot informele hulp (hypothese 5), kan worden aangenomen. De odds dat iemand toegang heeft tot informele hulp 1.123 keer zo groot voor mensen met een groter

lokaal netwerk. Omgerekend naar kansen, blijkt dat de toegang tot informele hulp met 2% toeneemt, zodra je een contact meer hebt in je lokale netwerk. Dit komt sterk overeen met de netwerk grootte waardoor weer geconcludeerd kan worden dat deze twee variabelen een sterke samenhang vertonen.

In model 6 is vervolgens gecontroleerd of de resultaten hetzelfde blijven wanneer meerdere variabelen worden opgenomen in het model. De controlevariabelen leeftijd, partner, woonjaren en lager opgeleid blijken nog steeds significant. Ook de netwerk grootte blijft van significante invloed op de toegang tot informele hulp. De odds op toegang tot informele hulp blijken zelfs te vergroten. De odds zijn 1.166 keer zo groot voor mensen met een groter sociaal netwerk. Omgerekend naar kansen, blijkt dat de toegang tot informele hulp nu met 3% toeneemt wanneer je een contact meer hebt in je sociaal netwerk. Zoals eerder genoemd is het in dit model niet mogelijk om het lokale netwerk mee te nemen vanwege de multicollineariteit. Met een verklaarde variantie van 55% ($R^2 = 0.55$) verklaart dit model de grootste proportie verklaarde variantie en blijkt dit model het meest geschikt om de toegang tot informele hulp te verklaren.

Tabel 11: Uitkomsten logistische regressieanalyse voor het wel of niet toegang hebben tot informele hulp (n=114)

	1		2		3		4		5		6	
	B(SE)	<i>e^B</i>	B(SE)	<i>e^B</i>	B(SE)	<i>e^B</i>	B(SE)	<i>e^B</i>	B(SE)	<i>e^B</i>	B(SE)	<i>e^B</i>
Constante	2.715*		2.487		-.638		2.119		-.483		-1.391	
	(1.236)		(1.322)		(1.749)		(1.304)		(1.691)		(1.875)	
Onafhankelijke variabelen												
Familieleden			.032	1.032							-.144	.866
			(.065)								(.095)	
Netwerkgrootte					.099*	1.104					.154**	1.166
					(.040)						(.059)	
Hulp bieden							.222	1.248			.261	1.298
							(.169)				(.186)	
Lokaal netwerk									.116*	1.123		
									(.045)			
Controle variabelen												
Leeftijd	-.076**	.927	-.073**	.929	-.063**	.939	-.076	.926	-.064**	.938	-.069**	.933
	(.019)		(.020)		(.021)		(.020)		(.021)		(.023)	
Partner	1.892*	6.630	1.842**	6.309	2.389**	10.903	1.806**	7.596	2.313**	10.104	2.690**	14.727
	(.653)		(.660)		(.777)		(.655)		(.769)		(.838)	
Vrouw	.310	1.363	.276	1.318	.912	2.490	.204	1.227	1.055	2.873	1.171	3.225
	(.629)		(.635)		(.733)		(.641)		(.752)		(.799)	

Woonjaren	.064**	1.066	.062**	1.064	.057*	1.058	.065**	1.067	.057*	1.059	.059*	1.061
	(.020)		(.020)		(.022)		(.021)		(-.022)		(.023)	
Laag opgeleid	-1.803*	.165	-1.852*	.157	-2.076*	.125	-1.836*	.159	-1.920*	.147	-2.052*	.129
	(.813)		(.826)		(.911)		(.816)		(.886)		(.915)	
Middel opgeleid	-.210	.810	-.233	.792	-.374	.688	-.117	.889	-.294	.745	-.227	.797
	(.829)		(.832)		(.891)		(.824)		(.883)		(.894)	
χ^2	38.555**		38.797**		46.252**		40.376**		47.704**		50.648**	
Nagelkerke R²	.440		.442		.511		.457		.524		.550	

* Significant (0.01 < p < 0.05) ** significant (p < 0.01)

5.2.2 Toegang tot informele hulp via buren

Om de toegang tot informele hulp via buren te verklaren is gebruik gemaakt van een multipale regressie analyse. In tabel 12 zijn 4 regressiemodellen te vinden waarin is onderzocht wat de invloed is van de ervaren mate van sociale cohesie (hypothese 8) en het lokale netwerk van vrienden en familie (hypothese 6) op de toegang tot informele hulp via buren.

In model 1 zijn alleen de controlevariabelen opgenomen. Aangezien deze variabelen niet de focus zijn van het onderzoek, zal hier niet lang bij stil worden gestaan. Geen van de controlevariabelen blijkt een significant effect te hebben op de toegang tot informele hulp via buren. De controlevariabelen verklaren 7.5% van de variantie in toegang tot informele hulp via buren.

In model 2 is de variabele lokaal netwerk (vrienden + familie) toegevoegd en verklaart 0% meer van de variantie dan model 1. In tegenstelling tot hypothese 6 welke veronderstelt dat hoe minder vrienden en familie men in het lokale netwerk heeft, hoe minder men toegang heeft tot informele hulp via buren, is deze variabele niet significant. Dus hypothese 6 wordt verworpen.

In model 3 is naast de controlevariabelen de variabele sociale cohesie toegevoegd. Dit model verklaart 16.8% meer van de variantie dan de controlevariabelen alleen. Sociale cohesie blijkt een positief significante invloed ($B = 1.015$, $p < 0.001$) te hebben op de toegang tot informele hulp via buren. Dus hypothese 8 wordt bevestigd; hoe hoger de ervaren mate van sociale cohesie in de buurt, hoe vaker mensen via buren toegang tot informele hulp hebben.

In het laatste model, model 4, zijn vervolgens alle variabelen samengevoegd om te controleren of de resultaten gelijk blijven wanneer meerdere variabelen in het model worden meegenomen. In combinatie verklaren de twee voorspellers samen 24,5% van de variantie in toegang tot informele hulp via buren. Ook hieruit blijkt dat sociale cohesie van significante invloed is op hoe vaak mensen via buren toegang hebben tot informele hulp. Op basis van Cohen's voorwaarden (Allen & Bennet, 2010), kan het gecombineerde effect van sociale cohesie en lokaal netwerk (familie + vrienden) gezien worden als een medium tot groot effect ($f^2 = 0.32$).

Tabel 12: regressiemodel van lokaal netwerk (vrienden + familie) en sociale cohesie op toegang tot informele hulp via buren (n=114)

	1		2		3		4	
	β	B(SE)	β	B(SE)	β	B(SE)	β	B(SE)
Constante		2.933		3.029		.522		.749
Onafhankelijke variabelen								
Vrienden + familie lokaal			-.020	-.004 (.019)			-.052	-.010 (.018)
Sociale cohesie					.435	1.015** (.211)	.439	1.023** (.213)

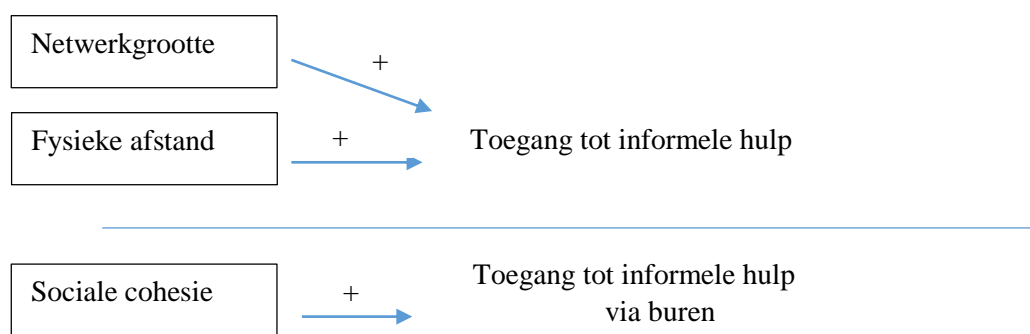
Controle variabelen								
Leeftijd	-.224	-.023	-.234	-.024	-.226	-.023	-.253	-.026*
		(.012)		(.013)		(.011)		(.012)
Partner	-.081	-.353	-.082	-.356	-.118	-.514	-.120	-.524
		(.418)		(.420)		(.381)		(.383)
Vrouw	-.171	-.659	-.174	-.672	-.209	-.805	-.218	-.839
		(.385)		(.392)		(.351)		(.358)
Woonjaren	.201	.021	.205	.021	.053	.005	.064	.007
		(.012)		(.013)		(.012)		(.012)
Laag opgeleid	-.086	-.340	-.087	-.345	-.034	-.133	-.036	-.143
		(.493)		(.496)		(.450)		(.452)
Middel opgeleid	.022	.082	.022	.082	.061	.229	.061	.229
		(.461)		(.463)		(.420)		(.422)
R²	.075		.075		.243		.245	

* Significant (0.01 < p < 0.05) ** significant (p < 0.01)

5.2.3 Gevonden relaties

In figuur 5 zijn de relaties die gevonden zijn in de analyses schematisch weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen de toegang tot informele hulp en de toegang tot informele hulp via burens.

Figuur 5: Relaties gevonden in de analyses.

6. Conclusie

6.1 Terugblik

Er is een transitie gaande van een verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving. Hierbij wordt gestart vanuit de individuele burger en zijn eigen vermogens, waarna collectieve voorzieningen bij gebrek aan eigen vermogen hierop kunnen aanvullen. Dit principe staat ook in de Wmo centraal, waarbij wordt uitgegaan van de eigen kracht van het individu die met gebruikelijke hulp, mantelzorg en hulp van andere personen in hun sociale netwerk zo zelfredzaam mogelijk kunnen blijven. Er zal dus steeds vaker een beroep worden gedaan op het sociale netwerk van individuen, zodat formele hulp deels vervangen kan worden door informele hulp. Ook de buurt en het lokale netwerk worden belangrijker bij het bieden van informele hulp. Stichting BuurtWelzijn speelt hier op in en ondersteunt mensen bij hun zelfredzaamheid door het creëren en versterken van hun buurtnetwerk. In deze scriptie is onderzoek gedaan of de onderliggende mechanismen waar BuurtWelzijn vanuit gaat, daadwerkelijk aanwezig zijn. De hoofdvraag van dit onderzoek is hieraan gerelateerd en luidt: *in hoeverre beïnvloeden verschillende netwerkenmerken de toegang tot informele hulp van bewoners van de wijk Slikkerveen?* Om deze hoofdvraag te beantwoorden zijn vier deelvragen opgesteld die in paragraaf 6.2 worden beantwoord.

6.2 Conclusies

In deze paragraaf worden de belangrijkste resultaten en conclusies van dit onderzoek besproken. Om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag worden eerst de verschillende deelvragen gepresenteerd en beantwoord. Vervolgens kan met behulp van de bevindingen antwoord gegeven worden op de hoofdvraag. Allereerst geven de resultaten een beeld van de netwerkenmerken van bewoners van de wijk Slikkerveen. Hiermee wordt antwoord gegeven op de eerste deelvraag: hoe groot is het (lokale) netwerk van bewoners van de wijk Slikkerveen en uit welke personen bestaat dit netwerk? In Slikkerveen hebben mensen gemiddeld een netwerk van 24 mensen. De samenstelling van dit netwerk bestaat voor 33% uit familieleden, 29% uit vrienden en 38% uit burens. Het lokale netwerk bestaat uit 22 mensen en verschilt daarmee weinig van het totale sociale netwerk. De netwerk van de wijk en de grootte van het lokale netwerk blijken dan ook een sterke samenhang te hebben. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het sociale netwerk van veel mensen gelijk is aan hun lokale netwerk. Bijna alle contacten die men in Slikkerveen heeft blijken dus van lokale aard te zijn (maximaal 30 minuten reisafstand).

De tweede deelvraag van dit onderzoek luidt: in welke mate hebben bewoners van de wijk Slikkerveen toegang tot informele hulp? Uit de resultaten blijkt dat de toegang tot informele hulp onder bewoners van de wijk Slikkerveen redelijk groot is. 75% van de respondenten heeft aangegeven in alle gevallen

toegang tot informele hulp te hebben en 25% blijkt in een of meer gevallen geen toegang te hebben tot informele hulp. Een kwart van de bewoners van Slikkerveer zou dus als niet geheel zelfredzaam aangemerkt kunnen worden. De toegang tot informele hulp via familie, vrienden of buren blijkt wel te verschillen. Men heeft de grootste toegang tot informele hulp via familie; men kan gemiddeld in 4-5 van de 7 situaties op hulp via familie rekenen. De toegang tot informele hulp via vrienden ligt iets lager met gemiddeld 2 tot 3 situaties en de toegang via buren ligt nog lager; in maar 1 tot 2 situaties kan men op hulp van buren rekenen. Deze bevinding komt overeen met verschillende onderzoeken die aantonen dat familieleden het meest belangrijk zijn bij het geven van informele hulp (Bond et al., 1999, Nocon & Pearson, 2000 & Gitlin & Schulz, 2012). Na familieleden, blijken vrienden het belangrijkste te zijn bij het geven van informele hulp (Linders, 2010).

De derde deelvraag van dit onderzoek luidt: van welke netwerkkenmerken is de toegang tot informele hulp afhankelijk? De netwerkkenmerken bestaan uit de netwerk grootte, sociale afstand en fysiek afstand en wederkerigheid van de hulp. Uit dit onderzoek blijkt dat vooral de netwerk grootte van invloed is op de toegang tot informele hulp. De resultaten laten zien dat naarmate men een groter sociaal netwerk heeft, men meer toegang heeft tot informele hulp. Dit is in lijn met de theorie over *supportive ties*; een groter netwerk bevat meer ondersteunende mensen wat ertoe leidt dat je meer mogelijkheden hebt voor het ontvangen van informele hulp dan bij kleine netwerken (Plickert, Côté & Wellman, 2007).

Daarnaast blijkt dat hoe lokaler het netwerk, hoe groter de toegang tot informele hulp. Dit sluit aan bij de *opportunity theory* (Sampson & Laub, 1993) dat men met zo min mogelijk inspanning, zoveel mogelijk wil laten opleveren. Vanuit deze theorie en empirisch onderzoek op dit gebied (de Boer et al., 2005; Linders, 2010) was gesteld dat mensen die fysiek nabij wonen meer bereid zijn hulp te verlenen dan mensen tot wie er een grote fysieke afstand bestaat. Fysieke afstand blijkt inderdaad een voorspeller te zijn voor de toegang tot informele hulp.

Een ander netwerkkenmerk, sociale afstand, blijkt niet van invloed te zijn op de toegang tot informele hulp. Dit is een opvallende bevinding, uit de theorie over *strong ties* (Granovetter, 1973) en de *theory of reasoned action* (Miller, 2005) was namelijk afgeleid dat hoe sterker de band met mensen, hoe groter de kans dat zij informele hulp verlenen. Er vanuit gaande dat je de sterkste band hebt met familieleden, zal het aantal familieleden invloed hebben op de toegang tot informele hulp. Dit is in lijn met wat Linders (2010) stelt, namelijk dat familieleden de voornaamste gevers van informele hulp zijn. Echter, uit de resultaten blijkt dat het aantal familieleden dat men in zijn netwerk heeft geen invloed heeft op de toegang tot informele hulp. Overigens blijkt wel uit de resultaten dat het merendeel van de informele hulp verleend wordt door familieleden. Waarschijnlijk gaat het in dit geval dus niet om de kwantiteit van de relaties maar om de kwaliteit. Het aantal familieleden hoeft geen invloed te hebben op informele hulp, maar misschien wel de band met sommige familieleden op zich.

Ook de wederkerigheid van de hulp blijkt geen invloed te hebben op de toegang tot informele hulp. Men heeft geen grotere toegang tot informele hulp wanneer men meer hulp biedt. Dit is in tegenstelling tot onderzoek van Plickert, Côté & Wellman (2007) die stellen dat wanneer men meer afhankelijk van elkaar is, zij meer hulp aan elkaar zullen verlenen. Daarom is in dit onderzoek gekeken of wederkerigheid ook op een andere manier gemeten kon worden. In plaats van alleen de potentie van de hulp te meten (of men toegang heeft tot hulp), is ook de daadwerkelijke hulp gemeten. Uit deze resultaten blijkt wel dat hoe meer hulp men biedt, hoe meer hulp men ontvangt. Er kan geconcludeerd worden dat wederkerigheid wel een rol speelt bij het ontvangen van hulp, maar niet bij de toegang tot hulp.

Als laatste is in dit onderzoek dieper ingegaan op de rol die de buurt speelt. Deze deelvraag luidt: in hoeverre spelen de contacten in de buurt een rol bij de toegang tot informele hulp? Zoals in de vorige deelvraag over netwerkenmerken al is benoemd, blijkt het lokale netwerk invloed te hebben op de toegang tot informele hulp. Hieruit kan je concluderen dat contacten in de buurt inderdaad een rol spelen bij de toegang tot informele hulp. In dit onderzoek is dit verder uitgesplitst naar de rol die burens hierbij spelen. Een belangrijke voorspeller of men toegang tot informele hulp via burens kan krijgen is de ervaren sociale cohesie in de buurt. Naarmate de sociale cohesie in de buurt hoger wordt ervaren, is de toegang tot informele hulp via burens groter. Dit is in lijn met het onderzoek van Komter, Burger & Engbersen (2004). Opvallend is dat men niet meer toegang tot informele hulp via burens heeft wanneer er minder vrienden en familie zich in het lokale netwerk bevinden. Dit werd wel verwacht vanuit de *opportunity theory* (Sampson & Laub, 1993). Ook eerder onderzoek toont aan dat zodra familieleden en vrienden verder weg wonen, men meer toegang tot informele hulp via burens heeft (Van Dijk, Cramm & Nieboer, 2013). Dit kan ook te maken hebben met de manier waarop het lokale netwerk is gemeten. Dit punt wordt verder toegelicht in de discussie.

Concluderend, om toegang te krijgen tot informele hulp is een groot netwerk van belang. Ook de samenstelling van dit netwerk is belangrijk; mensen met een groter lokaal netwerk hebben namelijk meer toegang tot informele hulp dan mensen met een minder groot lokaal netwerk. De belangrijke rol die aan familie wordt toegekend bij het geven van informele hulp blijkt niet direct naar voren te komen bij de invloed van het aantal familieleden op de toegang tot informele hulp. Wel geeft men aan in het grootste deel van de situaties op steun van familieleden te kunnen rekenen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat familieleden toch de meest belangrijke informele hulpverleners zijn. Daarnaast is gekeken naar het buurtniveau. De ervaren mate van sociale cohesie in de buurt blijkt van invloed te zijn op de toegang tot informele hulp via burens. Oftewel, de buurt speelt een belangrijke rol maar toch blijft de toegang tot informele hulp via familie het grootst.

6.3 Discussie

Zoals elk onderzoek, heeft dit onderzoek een aantal zwakke en sterke kanten. Eerst wordt ingegaan op de beperkingen van het onderzoek, waarna de sterke punten benoemd worden.

De eerste beperking van het onderzoek is de generaliseerbaarheid van de resultaten. Hoewel de resultaten representatief zijn bevonden voor de onderzoekspopulatie (zie paragraaf 4.8.2), zijn deze niet geheel representatief voor alle wijken in Nederland. Elke wijk heeft bewoners met verschillende achtergrondkenmerken. Hier moet rekening mee gehouden worden wanneer men wil generaliseren naar andere situaties. Bijvoorbeeld, Slikkerveer wordt in de context (hoofdstuk 2) als een redelijk betrokken wijk aangemerkt, waardoor men wellicht meer met buurtbewoners omgaat dan in wijken waar de betrokkenheid lager ligt. Ook is Slikkerveer een matig stedelijk gebied. De vraag is of dezelfde resultaten gevonden worden in stedelijke gebieden of op het platteland. Het zou interessant zijn om te onderzoeken wat voor uitkomsten in andere wijken gevonden worden.

Een andere beperking van dit onderzoek is de grote hoeveelheid missings in dit onderzoek. Op de vraag met hoeveel buurtbewoners men 1 keer per maand contact heeft, zijn er 34 missings geconstateerd. Bijna een derde van de respondenten heeft deze vraag dus niet beantwoord. De missings zijn vervolgens vervangen door het gemiddelde, wat geleid kan hebben tot een vertekening van de resultaten. Variabelen zoals de netwerk grootte en het lokale netwerk kunnen vertekend zijn geraakt, omdat deze gebruik maken van de som van onder andere het contact met buurtbewoners. De reden dat er zoveel missings op die vraag zijn, kan te maken hebben met de plaatsing van de vraag binnen de enquête waardoor mensen de vraag over het hoofd hebben gezien. Ook kan het zijn dat zij misschien niemand in de buurt kennen.

Daarnaast wordt de collineariteit tussen de netwerk grootte en het lokale netwerk als een beperking gezien. Deze hoge collineariteit kan te maken hebben met de manier waarop de grootte van het netwerk en het lokale netwerk is gemeten. Voor sommigen kan het moeilijk zijn geweest om een inschatting te geven van hoeveel mensen zij per maand zien. Veel onderzoek naar sociale netwerken meten de netwerk grootte kwalitatief. Zij kunnen dan bewust vragen, welke personen iemand in zijn/haar omgeving heeft die informele hulp kan verlenen. Het nadeel van kwalitatief onderzoek is wel dat de aantallen niet groot genoeg zijn om relaties te kunnen toetsen. De hypothesen in dit onderzoek zouden in dat geval niet getoetst kunnen worden. Ook is er bij kwalitatief onderzoek meer sprake van sociaal wenselijke antwoorden. Dus, in dit onderzoek blijkt kwalitatief onderzoek niet geschikt. Wel zou het een interessante aanvulling zijn op de onderzoeksresultaten.

Als laatste wordt de operationalisering van sociale afstand als een beperking gezien. Uit de resultaten blijkt het aantal familieleden dat men in zijn netwerk heeft niet van invloed te zijn op de toegang tot informele hulp. Dit terwijl uit de beschrijvende statistieken duidelijk wordt dat de familie op zich, wel van groot belang is bij de toegang tot informele hulp. Het aantal familieleden is dus

wellicht geen goede maatstaf voor het meten van sociale afstand. Het hoeft blijkbaar niet te gaan om de kwantiteit (het aantal familieleden) maar om de kwaliteit van de relaties met de familieleden.

Naast beperkingen zijn er ook een aantal sterke punten te benoemen. Allereerst is voor de afhankelijke variabele ‘toegang tot informele hulp’ gebruik gemaakt van verschillende valide meetinstrumenten. Door gebruik te maken van deze bestaande meetinstrumenten en van elk instrument de vragen te kiezen die het meest van toepassing zijn op dit onderzoek, is een nieuw instrument ontwikkeld die de toegang tot informele hulp goed weet te meten. Tevens bestaat dit instrument uit meerdere vormen van hulp en richt het zich niet enkel op één vorm van hulp. Op deze manier wordt informele hulp op meerdere manieren gemeten en bestaat het niet uit een enkele taak.

Een ander sterk punt is dat dit onderzoek zich niet specifiek richt op ouderen of hulpbehoevenden. In voorgaande onderzoeken op het gebied van informele hulp is vooral gericht op deze specifieke doelgroepen. Dit onderzoek onderscheidt zich hiervan, doordat het op de gehele bevolking vanaf 16 jaar is gericht. Met behulp van dit onderzoek kan daarmee bijgedragen worden aan de onderzoeksliteratuur op het gebied van sociale netwerken en informele hulp.

Daarnaast onderscheidt dit onderzoek zich van andere onderzoeken door dieper in te zoomen op de buurt. Niet alleen is meer inzicht gekregen in de toegang tot informele hulp in het algemeen, ook is specifiek gericht op de toegang tot informele hulp via burens. Niet veel eerdere onderzoeken richten zich op dat buurtnetwerk wanneer het gaat om informele hulp. Daarmee voegt dit onderzoek iets toe aan de huidige kennis op het gebied van het belang van de buurt en het lokale netwerk bij de toegang tot informele hulp.

6.4 Onderzoeksaanbevelingen

Uit de sterke punten van het onderzoek blijkt dat het huidige onderzoek bijdraagt aan de onderzoeksliteratuur op het gebied van sociale netwerken en informele hulp. Echter, vervolgonderzoek is nog steeds nodig om meer inzicht te krijgen in deze onderwerpen. Op basis van dit onderzoek kunnen de volgende aanbevelingen gedaan worden ten behoeve van toekomstig onderzoek.

De eerste aanbeveling is om het onderzoek op grotere schaal uit te voeren. Door een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking te trekken kunnen uitspraken gedaan worden over de gehele Nederlandse bevolking in plaats van één wijk. Met het oog op de toekomstige maatschappelijke veranderingen, zoals de decentralisaties van de zorg, zou het interessant zijn te onderzoeken in hoeverre de Nederlandse bevolking toegang heeft tot informele hulp.

Daarnaast zou toekomstig onderzoek meer aandacht moeten besteden aan onderscheidende schaalniveaus bij het meten van het lokale netwerk. In dit onderzoek is het lokale netwerk gemeten aan de hand van de vraag, hoeveel familieleden en vrienden men heeft binnen 30 minuten reisafstand per auto. Het is mogelijk dat er andere uitkomsten uit zouden komen wanneer dit binnen 10 minuten

reisafstand gemeten zou worden. Door gebruik te maken van een lager schaalniveau zal het lokale netwerk meer afwijken van de totale netwerk grootte en zal de hoge collineariteit tussen die twee variabelen, zoals in dit onderzoek, voorkomen worden. Tevens zou sociale afstand in vervolgonderzoek anders geoperationaliseerd kunnen worden. In plaats van de kwantiteit van het aantal familieleden te onderzoeken zou dan meer gefocust moeten worden op de kwaliteit van de relatie met familieleden. Door sociale afstand op een andere manier te onderzoeken, wordt inzichtelijker welke rol familieleden spelen bij de toegang tot informele hulp.

Verder komt in dit onderzoek naar voren dat het lokale netwerk zeker een rol speelt bij de toegang tot informele hulp. Daarentegen blijkt dat de toegang tot informele hulp via burens nog niet zo hoog ligt. Het zou interessant zijn om te onderzoeken waarom men zo weinig toegang tot informele hulp via burens heeft. Wat weerhoudt mensen om informele hulp aan burens te verlenen? Wanneer dat in kaart is gebracht kan vervolgens gekeken worden hoe dat buurtnetwerk geactiveerd kan worden om informele hulp te verlenen.

7. Beleid

Op basis van de resultaten en conclusies van dit onderzoek kunnen er een aantal aanbevelingen gedaan worden ten aanzien van beleid. Tevens kan zo antwoord worden gegeven op de laatste deelvraag: op welke manier kan beleid de toegang tot informele hulp vergroten? Dit onderzoek heeft als doel om aanbevelingen te doen aan zowel BuurtWelzijn, als aan gemeenten. De aanbevelingen zijn daarom uitgesplitst in twee paragrafen.

7.1 Algemene beleidsaanbevelingen

Zoals in de inleiding al is geschetst, wordt verwacht dat met de decentralisaties van de zorg problemen ontstaan. Men moet meer zelfredzaam zijn en informele hulp vanuit het sociaal netwerk moet toenemen. Veel gemeenten weten nog niet hoe ze die informele hulp kunnen stimuleren. Met behulp van dit onderzoek is inzicht verkregen in welke netwerkenmerken van invloed zijn op de toegang tot informele hulp. Uit de conclusies wordt duidelijk dat vooral de grootte van het sociaal netwerk en het lokale netwerk van belang zijn. Om informele hulp te stimuleren moeten gemeenten zich dus richten op het vergroten van het sociale netwerk van mensen. Aangezien de gemeente weinig invloed kan uitoefenen op het aantal familieleden of vrienden dat men heeft, valt er op het gebied van het buurtnetwerk wel veel winst te behalen. Door het buurtnetwerk en daarmee het lokale netwerk te stimuleren, krijgt men meer contacten en zullen zij via die weg meer toegang krijgen tot informele hulp.

Wanneer ingezet wordt op het lokale netwerk is het ook van belang maatregelen te treffen die ingaan op de voorspellers van de toegang tot informele hulp via burens. Zoals uit de conclusie blijkt, leidt een hogere mate van sociale cohesie tot een grotere toegang tot informele hulp via burens. Betrokkenheid in de buurt is dus van invloed op burenhulp. Advies aan gemeenten is om hier initiatief in te ondernemen. In tabel 13 staat een schema met mogelijke maatregelen om de sociale cohesie in de wijk te verhogen. De randvoorwaarden waar beleid rekening mee dient te houden en de mate waarin de oplossingen hier aan voldoen zijn ook toegevoegd aan de tabel.

Tabel 13: Randvoorwaarden en maatregelen voor beleid

Randvoorwaarden →	Kosten	Direct inzetbaar	Duurzaamheid	Draagvlak	Laagdrempelig
Maatregelen					
↓					
Activiteiten organiseren	++	+	+/-	+	+
Buurttuin	+	-	++	++	+

<i>Buurtvoorzieningen</i>	++	-	++	++	+
<i>Buurtnieuws</i>	-	+	+	+	+

Deze maatregelen richten zich voornamelijk op het met elkaar in contact laten komen van bewoners in de buurt. Doordat bewoners meer in contact met elkaar komen, zal de ervaren mate van sociale cohesie ook hoger worden. De veronderstelling hierbij is dat een hogere mate van sociale cohesie resulteert in een grotere toegang tot informele hulp via burens.

Een maatregel hiervoor kan het organiseren van activiteiten zijn. Door middel van het organiseren van bijvoorbeeld spelmiddagen, een gemeenschappelijke opruim dag of buurtfeesten komen buurtbewoners meer met elkaar in contact en zullen zij meer betrokken raken bij de buurt.

Een andere maatregel kan het oprichten van een buurttuin zijn. Door een buurttuin komen mensen meer met elkaar in contact en zullen zij een prettigere leefomgeving ervaren. Het Louis Bolk Instituut (van de Vijver, 2013) heeft onderzoek gedaan naar de effecten van de buurttuin op de bewoners en de buurt. Hieruit bleek dat de positieve effecten voornamelijk op sociaal vlak liggen: er ontstaat meer contact tussen buurtbewoners, meer vertrouwen in de buurt en buurtbewoners ondernemen zelf meer initiatieven in de buurt. Dit zijn indicatoren van een hogere mate van sociale cohesie (van de Vijver, 2013). De gemeenten moet meer in dit soort initiatieven investeren, zodat de buurt iets heeft wat ze gezamenlijk kunnen onderhouden. Dit kan ook gaan om het inrichten van buurtvoorzieningen zoals een wijkcentrum. Ook door buurtvoorzieningen kunnen mensen meer met elkaar in contact komen. De belangrijkste vereiste voor het slagen van buurtvoorzieningen is dat het wordt gedragen door de bewoners en zij dit toe-eigenen en zich hier verantwoordelijk voor voelen (Redeman, 2014). Daarom wordt aangeraden om vooral aan te sluiten bij initiatieven die gestart worden vanuit de bewoners.

Verder kan ook het voorzien van nieuws op buurtniveau een oplossing zijn. Momenteel zijn veel nieuwsbladen vooral op regionaal gebied gericht. Wanneer er nieuws komt wat puur op de buurt gericht is, krijgt men meer inzicht in de activiteiten die georganiseerd worden, bij welke organisaties ze terecht kunnen en wat er zich in hun buurt afspeelt. De aanname hierachter is dat je meer betrokkenheid creëert wanneer men meer geïnformeerd is over de buurt.

Wanneer gekeken wordt naar de randvoorwaarden voor de verschillende maatregelen, blijkt het organiseren van activiteiten het best te scoren. Echter, om de sociale cohesie in de buurt te vergroten en in stand te houden wordt duurzaamheid als belangrijkste voorwaarde gezien. Een eenmalige activiteit zorgt ook maar voor eenmalig contact, terwijl een buurttuin en buurtvoorzieningen blijvend zijn. Doordat duurzaamheid zwaarder telt is de aanbeveling om eerder te investeren in een buurttuin. Niet alleen is wetenschappelijk onderzocht wat het effect is van de buurttuin, ook blijkt dit samen met de buurtvoorzieningen de meest duurzame oplossing.

7.2 Beleidsaanbevelingen BuurtWelzijn

Naast aanbevelingen voor beleid dat de gemeente kan toepassen om de toegang tot informele hulp te vergroten, kunnen ook aanbevelingen worden gedaan ten aanzien van het beleid van BuurtWelzijn. Op verschillende terreinen valt voor BuurtWelzijn nog winst te behalen. BuurtWelzijn richt zich al op de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek, namelijk het vergroten van het sociale netwerk en het versterken van het lokale netwerk. Ook probeert BuurtWelzijn al de sociale cohesie in de buurt te vergroten. Toch zijn er een aantal uitkomsten uit het onderzoek gekomen die niet centraal staan in het onderzoek maar wel van belang zijn voor het beleid dat BuurtWelzijn voert.

Ten eerste blijkt de toegang tot informele hulp kleiner te zijn voor mensen met een lagere leeftijd (zie tabel 11). Dit in tegenstelling tot wat vanuit BuurtWelzijn verwacht wordt, namelijk dat hoe ouder je bent hoe minder toegang je hebt tot informele hulp. Waarschijnlijk is de toegang tot informele hulp onder ouderen groter omdat zij meer tijd hebben gehad om een netwerk op te bouwen. Wellicht moet het beleid van BuurtWelzijn meer afgestemd worden op de jongere generatie.

Daarnaast blijkt de toegang tot informele hulp kleiner te zijn voor lager opgeleiden (zie tabel 11). Ook dit is belangrijk voor BuurtWelzijn om mee te nemen in haar beleid. Aanbevolen wordt om de website te simplificeren zodat deze voor lager opgeleiden toegankelijker is. Daarnaast is het van belang om promotietechnieken en dergelijken meer op lager opgeleiden te richten, omdat zij het meeste baat bij BuurtWelzijn blijken te hebben.

Verder is uit dit onderzoek duidelijk geworden dat de meeste toegang tot informele hulp verkregen wordt via familieleden (zie tabel 8). Ook blijkt de toegang tot informele hulp groter wanneer men een partner heeft (zie tabel 11). In het huidig concept van BuurtWelzijn worden de familieleden en partner nog te weinig betrokken, terwijl zij toch de belangrijkste rol op het gebied van informele hulp spelen. Familieleden moeten daarom meer betrokken worden bij het project, zodat zij wellicht burenhulp kunnen activeren. Een maatregel hiervoor kan zijn om een applicatie te ontwikkelen waarin mantelzorgers toegang hebben tot het gehele netwerk van degene die hulp nodig heeft. Stel dat diegene hulp nodig heeft, dan kan de mantelzorger (familie of partner) bepalen of zij de mogelijkheid hebben om de hulp zelf te geven. Wanneer dit niet het geval is, kan de mantelzorger anderen in het netwerk, waaronder de buurt, inschakelen voor de hulpvraag. Op deze manier worden mantelzorgers meer ontlast. Daarnaast wordt de toegankelijkheid van BuurtWelzijn voor hulpbehoevenden en ouderen vergroot, omdat de hulp via de mantelzorger wordt geregeld.

Referenties

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Allen, P. & Bennet, K. (2010). *PASW Statistics by SPSS: A practical guide, version 18.0*. South Melbourne: Cengage Learning Australia.
- Auchincloss, A.H., Nostrand, J.F., & Ronsaville, D. (2001). Access to health care for older persons in the United States. *Journal of Aging and Health*, 13, 329-354.
- Berg-de Ruyter, A.E. van den, Schouten, G.M., Smit, N., & Veelen-Dieleman, N.F.A. van (2014). *Gezondheid in kaart*. Rotterdam: GGD Rotterdam-Rijnmond.
- Boeije, H., 't Hart, H., Hox, J. (2009). *Onderzoeksmethoden*. Den Haag: Boom Onderwijs.
- Boer, A. de, Iedema, J., & Mulder, C.H. (2005). Geografische kenmerken en informele zorg. In A. de Boer (Ed.), *Kijk op informele zorg* (pp. 75-87). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Boer, A.H. de, Klerk, M.M.Y. de, Cardol, M., & Westert, G.P. (2005). Het sociale netwerk en het ontvangen van informele hulp. *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 83(4), 213-219.
- Bond J., Farrow G., Gregson B.A., Bamford C., Buck D., McNamee P. & Wright K. (1999). Informal caregiving for frail older people at home and in long-term care institutions: who are the key supporters? *Health and Social Care in the Community*, 7, 434-444.
- Brandt, P., & Weinert, C. (1981). The PRQ — a social support measure. *Nursing Research*, 30(5), 277-280.
- Broese van Groenou, M.I., & Tilburg, T.G. van. (2007). Het zorgpotentieel in de netwerken van ouderen. In A. de Boer (Ed.), *Toekomstverkenning informele zorg* (pp. 45-64). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Centraal Bureau voor de Statistiek Statline (2012). Kerncijfers wijken en buurten 2009-2012. Den Haag/Heerlen. Geraadpleegd op 12-3-2014.
- Cohen, S., & Hoberman, H. (1983). Positive events and social supports as buffers of life change stress. *Journal of Applied Social Psychology*, 13, 99-125.
- Degenne, A., & Forsé, M. (1999). *Introducing social networks*. London: Sage Publications Ltd.
- Dijk, H.M. van, Cramm, J.M., & Nieboer, A.P. (2013). The experiences of neighbour, volunteer and professional support-givers in supporting community dwelling older people. *Health and Social Care in the Community*, 21(2), 150-158.

- Due, P., Holstein, B., Lund, R., Modvig, J., & Avlund, K. (1999). Social relations: networks, support and relational strain. *Social Science & Medicine*, 48, 661-673.
- Frieling, M., & Niemeijer, J. (2007). *De ontwikkeling van een meetinstrument voor sociale cohesie in de buurt*. Rapportage Proeftuin Groningse Lente. Groningen: Decide
- Gemeente Ridderkerk (2013a). Samenleven in een sociale wijk. Wijkontwikkelingsprogramma Slikkerveer.
- Gemeente Ridderkerk (2013b). Samenleven in een sociale wijk. Bijlagen wijkontwikkelingsprogramma. Versie 4, 12 september 2013.
- GESIS (2012). Eurobarometer 62.2: Agricultural policy, development aid, social capital, and information and communication technology. Brussels: GESIS Data Archive for the Social Sciences, study No. ZA4231.
- Gitlin, L.N. & Schulz, R. (2012) Family caregiving of older adults. In T.R. Prohaska, L.A. Anderson and R.H. Binstock (Eds.), *Public Health for an Aging Society* (pp. 181– 204). Maryland: The Johns Hopkins University Press.
- Grootegoed, E., & Dijk, D. van. (2012). The return of the family? Welfare state retrenchment and client autonomy in long-term care. *Journal of social policy*, 41(4), 677-694.
- Hipp, J.R., & Perrin, A.J. (2009). The simultaneous effect of social distance and physical distance on the formation of neighborhood ties. *American Sociological Association*, 8(1), 5-25.
- Huisman, M.A., Poppelaars, J.L., Horst, M.H.L. van der., Beekman, A.T.F., Brug, J., Tilburg, T.G. van., & Deeg, D.J.H. (2011). Cohort profile: The Longitudinal Aging Study Amsterdam. *International Journal of Epidemiology*, 40, 868-876.
- Israel, B.A., & Heaney, C.A. (2008). Social networks and social support. In K. Glanz, B.K. Rimer, & K. Viswanath (Eds.), *Health behavior and health education: Theory, research and practice* (pp. 189-207). San Francisco: John Wiley & Sons.
- Komter, A.E., Burger, J.P.L., & Engbersen, G. (2004). *Het cement van de samenleving: een verkennende studie over solidariteit en cohesie*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Langford, C.P.H., Bowsher, J., Maloney, J.P., & Lillis, P.P (1997). Social support: a conceptual analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 25, 95-100.
- Linders, L. (2010). De betekenis van nabijheid: een onderzoek naar informele zorg in een volksbuurt.

- Meer, M.J. van der, & Mulder, C.H. (2007). Informele zorg en de afstand tot familie en vrienden. In A. de Boer (Ed.), *Toekomstverkenning informele zorg* (pp. 86-103). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- McLeroy, K.R., Gottlieb, N.H., & Heaney, C.A. (2001). Social health in the workplace. In M.P. O'Donnel, & J.S. Harris (Eds.), *Health promotion in the workplace* (pp. 449-488). Albany, New York: Delmar.
- Memorie van Toelichting (2014). Wetsvoorstel Wmo 2015 naar de kamer.
- Miller, K. (2005). *Communications theories: perspectives, processes, and contexts*. New York: McGraw-Hill.
- Morrens, B. (2008). Sociaal kapitaal en gezondheid: een overzicht van de recente onderzoeksliteratuur. *Tijdschrift voor Sociologie*, 2(3), 138-157.
- MOVISIE (2013a). De rol van het sociale netwerk wordt steeds groter. Ontleend aan: <http://www.movisie.nl/artikel/rol-sociale-netwerk-wordt-steeds-groter>.
- MOVISIE (2013b). Kennisdossier zorg en ondersteuning: Buurthulp en vraagverlegenheid. Ontleend aan: <http://www.movisie.nl/artikel/buurthulp-vraagverlegenheid>.
- MOVISIE (2014). Kennisdossier cliëntenparticipatie. Wederkerigheid: de zorgende burger en de faciliterende overheid. Ontleend aan: <https://www.movisie.nl/artikel/wederkerigheid-zorgende-burger-faciliterende-overheid>.
- Nocon A. & Pearson M. (2000) The roles of friends and neighbours in providing support for older people. *Ageing and Society*, 20, 341–367.
- NRC (2013a). VVD-fractie leider Zijlstra in NRC: verzorgingsstaat is onhoudbaar. Ontleend aan: <http://www.nrc.nl/nieuws/2013/05/15/vvd-fractievoorzitter-zijlstra-in-nrc-verzorgingsstaat-is-onhoudbaar/>.
- NRC (2013b). Participatiesamenleving uitgeroepen tot woord van het jaar 2013. Ontleend aan: <http://www.nrc.nl/nieuws/2013/11/16/participatiesamenleving-uitgeroepen-tot-woord-van-het-jaar-2013/>.
- Penner, L.A., Dovidio, J.F., Piliavin, J. A., & Schroeder, D.A. (2005). Prosocial behavior: Multilevel perspectives. *Annual Reviews Psychology*, 56(14), 1-28.
- Plaisier, I., Tilburg, T.G. van., & Deeg, D.J.H. (2011). Mogelijkheden voor preventie van AWBZ gebruik: netwerken van zelfstandig wonende ouderen. Longitudinal Aging Study Amsterdam, VU.

Plickert, G., Côté, R.R., & Wellman, B. (2007). It's not who you know, it's how you know them: who exchanges what with whom? *Social Networks*, 29, 405-429.

Poortinga, W. (2006). Social relations or social capital? Individual and community health effects of bonding social capital. *Social Science & Medicine*, 63, 255-270.

Raad voor maatschappelijke ontwikkeling (2014). Verschil in de verzorgingsstaat. RMO advies 30.

Rasoft Inc (2013). Steekproefcalculator. Ontleend aan:
<http://www.steekproefcalculator.com/steekproefcalculator.htm>.

Redeman, M. (2014). Interview met de winkelstraatdokter door Stichting BuurtWelzijn. Ontleend aan:
<http://www.mijnbuurtwelzijn.nl/Home/Nieuws?nieuws=0009>.

Sampson, J.R., & Laub, J.H. (1993). *Crime in the making. Pathways and turning points though life*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Scholten, C., & Elferink, J. (2012). Stevig fundament als basis. Handreiking organisatie en coördinatie van het vrijwilligerswerk in verpleeg- en verzorgingshuizen en gehandicaptenorganisaties. Vilans en MOVISIE.

Stoller, E.P., & Pugliesi, K.L. (1991). Size and effectiveness of informal helping networks: A panel study of older people in the community. *Journal of Health and Social Behavior*, 32, 180-191.

Taalbank (2013). Participatiesamenleving. Categorie: woord van de dag. Ontleend aan:
<http://www.taalbank.nl/index.php/woord-van-de-dag/item/participatiesamenleving>.

Tonkens, E. H. (2008). *De bal bij de burger. Burgerschap en publieke moraal in een pluriforme, dynamische samenleving*. Amsterdam: Vossiuspers Universiteit van Amsterdam.

Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2010). *Het ontwerpen van een onderzoek* (4e druk). Den Haag: Boom Lemma.

Victor, C., Scambler, S., Bond, J., & Bowling, A. (2000). Being alone in later life: loneliness, social isolation and living alone. *Reviews in Clinical Gerontology*, 10(4), 407-417.

Vijver, L. van de. (2013). Buurttuin leidt tot sociale cohesie en vertrouwen in de wijk. Gezondheidseffecten van De Bruistuin (Arnhem) gemeten onder wijkbewoners. Driebergen: Louis Bolk Instituut

Vries, I. de., Hoekstra, A., & Graafsma, P. (2013). Burenhulp: Geven en ontvangen. Partoer: Fries Vrouwenpanel. Ontleend aan:
http://www.partoer.nl/sites/default/files/publication_files/fluchskrift_fries_vrouwenpanel_burenhulp_okt_2013.pdf.

Z24 (2013). Willem-Alexander: Verzorgingsstaat in huidige vorm onhoudbaar. Ontleend aan:
<http://www.z24.nl/economie/willem-alexander-verzorgingsstaat-in-huidige-vorm-onhoudbaar-378477>.

Appendix 1: Regressietabel wederkerigheid

Tabel 14: de invloed van het bieden van hulp op het ontvangen van hulp (n=114)

	β	B (SE)	β	B (SE)
Constante		2.250		1.199
Onafhankelijke variabele				
Hulp bieden			.266	.295** (.106)
Controle variabelen				
Leeftijd	-.055	-.006 (.013)	.011	.001 (.013)
Partner	.079	.376 (.464)	.049	.234 (.453)
Vrouw	.189	.800 (.427)	.151	.640 (.419)
Woonjaren	.155	.018 (.014)	.088	.010 (.014)
Laag opgeleid	-.129	-.562 (.548)	.532	-.475 (.532)
Middel opgeleid	-.159	-.658 (.512)	-.140	-.579 (.498)
R²	0.053		0.118	

(Tweezijdig getoetst, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$)